

N. Baboglu

Legendanın izi

Latin garfikasına geçirdi: Svetlana Frangu.
Redaktor – korektor: Dr. Gll Karanfil.
İvanna KÖKSAL

TRAKTORCULUK

Hacı Trifunnarın Lişkuylan ikimiz pek çoktan işleeriz traktorculuu. Açık maavi boyda “Belarus” traktorumuzu kabulettik taa iki yıl geeri, ama büün dä eni gibicä işleer pek käämil. Nesi var, biz dä onu koruyup bakêrız, nicä bir diri malı bakarsın.

Pek sever bizim gök maavi traktorumuzu benim küçük oolum Lambucuk ta, o şindi dördüncü klassa geçti. Bu yazın, nekadar kanikulda bulundu, hep bizimnän bilä kırdıydı. Yardım edärdi o da, nekadar halı vardı, bizä, ama taa çok zeetlärdi bizi türlü-türlü soruşlarınan. Pek sevärdi silsin traktorun üstünü, pençerelerini, taa yalabık yapınca. Halizdzän kısmetli sevinmelää girärdi, açan oturardı bizimnän yannaşık kırnak hem aydannık kabinada. Yannaştıynan bana, vardı adeti atlasın birkaç kerä o yımışak prujinalı oturakta. Biz artık sınaştıydık Lambuylan, da açan o yoktu, canımız sıkılardı bu uşak için. O pek şaşardı, nica ölä becerikli kullanabilirmişik rulü, bilirdi bizimnän ölä lafa dursun işimiz için, ki deyceydin, o büyük adam, ani maasuz traktorculuk için şkola başarmış.

Üülendä girärdik mehanizatorların evinä ekmek imäa hem azbuçuk dinnenmäa. Burada da Lambu bizä tak edärdi kendi soruşlarınan: “Kim okadar gözäl dizdi bu odayı? Evdän mi getirdiniz bu süt-biaz çarşafı hem pak döşekleri? Nezaman poçtalyon etiştirer şu kır ortasına taşısın bunca gazeta hem jurnal? Hem taa türlü başka soruşlar.

Biz annadırdık çocaa nası beceräbilärdik, ani bu kolhozumuzun hem Sovet memleketimizin çalışması mehanizatorların raatı için, kulturası için. Zerä biz dä insana deyne koca faydalı iş başarêrız. Lambu bir çala düşünmäa varardı da sora yavaşacık därdi:

- Tätü, bän da isterim olayım traktorcu.

- Var kolayı olasin, çocuum, sadä büü hem dä. Hem deerlär yukardan zaabitlär, ani ileri dooru traktorlarda hem hererlerdä biz başlardık mehanizatorluu pek zor, çocuum.

İşidincä bunu, Lambu osaat başlardı genä o soruşlarınan zeetlenmää bizi:

- Tätü, ama niceydi ozaman, açan siz başladıydınız? Hadi söölä! Söölesänä ba-a-a!

Düşündüm, ki yok zararı bilsin bizim uşaklar niceydi başlantısı, nicä biz fukaarä çiftçi uşakları Vasi Sarısamam hem İlişku Gaydarlı, ikişär – üçär rumın şkolasından klasslarla mehanizator olduk, hem diyl ötää-beeri. Büünnän-büün güüslerimizdä “otliçnik” nişannarı taşıyêrız hem türlü başka nagradalar da. Girişerim şindi bän annatmanın çepindän akıtmaa o geçmiş işleri, bir dä yanımıza toplanıverdi kalabalık, sansan er içindän çıktıydı bunca insan. Toplaşmıştı traktorcular, taliga haydaycıları, saacıyıklar hem taa çok başka kolhozçular, ani gelmiştilär mehanizatorların evindeki bufetä geçirmää sosuzluunu bir şişä limonadlan, yaki bir filcan şarapçıklan.

- Da te nasıl söölerim, - akıttım bän lafımı ötää dooru, - oldu bu işlär bir irmi-irmi beş yıl geeri, 1945-1946-ci yıllarda. Henez cengin ardına bastıydı bir da kıtlık, ani ölä iş yoktu gördüydüü. Da etiştik şindi biz ilkyaza, ani var bir laf zabundan zabun hem yoksuldan yoksul. Bir yanından da lüzımdı kolhozu düzelim, çekettirelim eni yaşamayı, angısını çooyu çiftçilär hiç annayamazdılar. Büün, dostlar, sizin haberiniz dä yok nekadar karsambalık hem baariş kopuştuıdu o günnerdä. En fukaaralar ilkin girärdilär kolhoza. Zenginnerdän kimisi girip kolhoza savaşırdılar onu içyanından bozmaa, ama vardı taa da başka duşmannar – kulaklar, ani ayın-vaçık karşı koyardılar eni yaşamaya. Ortanca çorbacılar hep taa geeri çekärdilär – cannarı acırdı vermää kolhoza kannan teer içindä kazanılma ötä-beeri varlıcaklarını... Ama nasıl-nicä gün-gündän kolhoz hep taa kökleşärdi.

Tä, butakım karışmalık vakıtta işideriz biz, ani geleceymiş te o öküzsüz puluklar, angısında çiftçi hem kendi atlı gezecek hem dä tarlayı sürececek, ama diyl nicä evelki puluklardı, ani ardlarında lüzımdı çizi içindä yayan örüyäsin, hem mal zabuncasa puluu itiräsin. Yok laf, katın tersinä dönärdi, kötrüm olardın. Belli bişey, butakım zeetli ekmek kazanmak yoktu nasıl bizi uslu tutsun. Çiftçinin fikiri gidärdi ileri, taa iy günnerä, kısmetli yaşamaya. Tä neçin biz dä taa küçüktän düşünärdik maşinalaa, ceplerimizdän analarımız etiştirämezdilär şurupları hem enserleri sıbıtmaa. Sayıklardık: tä şindi öküzsüz pulukları biz haydaycez!

Geldi gün ürendik nöpmaa, nereyi gitmää dä bizi, o vakıdın gençlerini, yollardılar MTSa. Gideriz biz, ama pek ta umutlanmêêrız, ani etişecek traktoru kullanmaa. Ölä, gideriz kısmet denemää. Boşuna laf

kalmamış, kısmetsäydi bacadan girer içeri. Tä bizim dä kısmet, ölä açan o bizimmiş, bizi haylanmadı, bakmadı prostluumuza da kiatsızlımıza da.

Direktor bizi kabul etti kursalara, verdi kartoçka ekmek almaa deyni, erleştik Taraklıda bir tukana konaa da başladık ürenmää. Sevinmeliymizin ucu yoktu. Kabarırdık, ani biz getirecez gçrülmedik işi küyä.

Bütün MTS-tä vardı on traktor “Universal”, onnarı ürenirdik, onnarda da işi çekettirdik. Büün ölä traktor yok, sade Kişinövda muzeydä bir gördüm. Onun tekerlekleri rezinasızdı, motoru da naazlı hem pek verandı. Kırılmaklar hem bozulmaklar biri-biri ardına olurdular. Kabinası yoktu. İki demir tekerlään arasında bir lom sapın üstündä vardı kapaçi gibi bir oturak, onun üstündä oturardık. Bu oturakta traktorcu benzärdi bir pardı üstündä gargaya, sanırdım ruldä tutulu olmayım, lüzgär erä sııdacêk. Ama, ne ileyim, bu veran traktorun işi da uymazdı yayan çizi içindä örümeyä. Söleyim bunu da MTS-tä bizi komsomola kabuletilär. Açan bir Pazar evä geldik, takıl bizä Lişkunun mamusu:

- Var mı sizdä akıl, işittim kañtamol girmişiniz? Bu mu sizä kusurdu? Ayırılınca evdän başladınız bozulmaa.

Biz sä bilirdik, ani evdä var nasıl olsun takaza sorulmadık işlär için dä annaştıydık küydä saklayılım, ani artık komsomola geçtik.

- Baa, - derim bän dostumun mamusuna. – Paresa bulü, seni kimseydi yalandırmış.

- Yalandırmış, yalandırmış, - taa pek hızlanardı karı, - savaşımayın torbada kukayı saklamaa. Neçin ozaman Lişku bu sabaa sofraya oturduynan stavrozunu yapmadı?

- Beki unuttu, ba bulü?

- Unuttu, aalem ahmak zerä. Çok sürünmeycek sizin bu yalannêrınız. Açan başlaycêk annınızda buynuz büümää, ozaman saklayamaycênız.

- Korkma büümeycek, bän kaç komsomol gördüm, birindä da buynuz yoktu.

- Göreceyniz siz! Taptınız şeytanna, şeytan da olacênız. Sesleyin beni, Paresaydı, bu işlär diil şaka. Brakın taa tez okursaları, zerä, eer taa girmediysaydınız, sizi zoruna sokacêklar o ka(ms)ñtomola.

Ölä da, Paresa bulünün kısmetinä görä, kursamız çok gitmedi. Taa iki aftadan sora artık yollardılar işä – ilkyaz açıldıydı. Ama Lişkunun mamusu ertesi Pazar oolu sofraya oturduynan demiş:

- Yap stavrozunu zerä bir kaşıkta tepeni delärdim!

Sofradan da kalktıynan aaramış saçları içində, taa çeketmedi mi acaba buynuz büümää.

Bunnar bizim evdeki kahırlarımızdı. Onnari susmaklan hem saklamaklan ensärdik, ama bizdä iştä başladıydı eni kahırlar: çıkardık kıra Lişkuylan bir traktora “Universal” pa(1)ksaydı may bişey bilmäzdik. Ne verdiydi bizä o üç aylık kursalar, açan biz tamamınca rus dilini dä annamazdık, bir yanında da traktor seftä görärdik.

Çıktıynan taa MTS-in aulundan, biz dostumnan giriştik ölä çirkin çekişmää, ki az kaları baş koparalım. Annaşmazdık kim traktoru haydasın. Bän dä istärdim rulü tutmaa, Lişku da. Bitkidä annaştık – diyšilä-diyšilä işleycez. Gidärdik şindi biz kendi başımıza traktorda şneşen bizim küyümüzün kırlarını sürmää, hiç şüpelemeyräk, taa nelär bizi ilerdä bekleer. Açan MTS-tän ayırıldık bir oniki kilometra, bizim traktor durdu. Ruldä dä taman bela için bän bulundum. Burada, kardaşçıklarım, çeketti bizim ölüm zettlerimiz. Okadar “islä” bilirdik traktoru, ki çekettirämäzdik onu. Çevirdim bän o ručkada yarım saat, ter-su içində kalınca. Sora geçer çevirmää İlişku, motor hep ölecä da susêr. Ama çekişmemiz bu arada, nicä yangın tutuşardı. Ne yoktu: türlü süümeklär, takaza, betfa etmeklär, umudu kesmäk hem taa başka işlər. Taa çok düşärdi benim üstümä.

- Olaydık öküzlärlen, - därdim bän, - şindiyädan bir desyatına süreceydik nezamandan düüneriz bu demir tepesinen. Ne bu iş mi, o hiç yok niedi da çeketsin.

Lişku saydı üfkedän tükürärdi her tarafa hem baarardı:

- Vazgeçtin artık hepsindän traktordan da, hayırız, onmadık! Keşki dä vermeydim rulü senin elinä! Bozdun gözelim maşınayı da şindi geri çekersin a? Dur, çocuum, kurtulmaycan ölä kolay, ilkin ödeycän gosudarstvanın traktorunu, da sora öküzlerä!

- Diyl, diyl, - verilmäzdim bän dä, - ne da olsa sana ödedeceklär. Seni baş koydular unuttun mu, ani dedilär, ki sänsin hepsinä cuvapçı? Bän vardım sana yardımcı, cuvaba yok ne karışayım.

- Aha, ölä mi, , dedi kesen-kes Lişku, - cuvaba karışmêêrsın? Yok bundan buyanı işin traktorun oturaanda, annadın mı? Ama şindi, vazgeç vazgeçmä, hızlanacan MTSä da çaarıverecän incineri, zerä boşuna vakıdı kaybederiz.

- Gitmeycäm, - üfkelenärdim bän, savaşarak kalmayım heptän aylak altına.

- Gidecän, ayı iyilindän mi oynêr? Bänim starşiy, bän sana izin vererim.

Yoktu năbayım “kabaatlıydım”, çekerim bir kopuş MTS-ä. Bir üç saattan sora geleriz incinerin motoŋiklasında ikimiz. Adam, açan biler, tezicik çekettirdi motoru hızlı pindi patırdaana da gitti tozu dumana katarak, neçin ki rayonun kırlarında vardı başka da bizçeleyin “mehanizator”.

Da ne sanêrsınız? Neçin bizim traktorun motoru süünmüştü? Bir meret iş – yakıt kranı tıkanmıştı. Biz dä, ahmaklar, okadar aklımız ermemiş açalım onu, ama çevirärdik o ruçkayı gözlerimizä biaz düşüncä...

Açan sesleyicilär bunnarı işittilär hepsi başladılar bayıla-bayıla gülmää, sadä benim çocuum Lambu eltenmäzdi gülsün, o, bezbelli, yınanmazdı, ani bu işlär var aslı.

- Tätü, haliz bu işlär aslı ölämiydi ozamannar, osa sän çuçuları güldürmää deyni mi söledin? – sordu uşak.

- Hepsi, iynedän ipläädän dos-dooru, Lambuş, - karıştı lafa Lişku, ortaam, angısinnan o zamannar barabar traktorculuk ettiydik. – Biz, çocuum, - dedi İlişku Lambuya danışarak, - o vakıtlar gençtik. Sovet kuvedi üreemizä göreydi, sade kiatçılıımız zabundu, maşinalaa da pek büyük havezimiz vardı, çalışardık, ama becerämäzdik. Zoruna ürendik hem hiç diyelim pişman, ani ürendik, çalıştık.

- Bakêrım, Lişku batü, sizin masallarınız püsküllücä. Siz acaba ilerdän hazırlanmadınız mı halkı güldürmää? - dedi Nikulay, bir genç traktorcu, giymni soldat rubasında, - ama ko sölesin Vasil batü, o taa uygun yakıştırêr, - gülmeseyrök zevklendi o, bana göz kırarak.

Ama birkaç taa yaşlı sesleyici tezicik tı kayıverdilər Nüklayı.

- Sus ba, sütlü papşoy, sana gülmää geler, ama biz bunnarı hepsini başımızdan geçirdik.

- Brak paralansın şu sariaazlıyı, - dedim bän da uzattım lafımı ileri dooru. – Da tä ölä başlêrız biz sürmää. İşlârdik saz yolunda. Bir ufacık yaamur hem suuk sert lüzgâr içimizä geçärdi. Ortaam Lişku, tä üzü sölesin, birtaan ölä da brakmadı beni oturayım traktora. Üç gün sıravardı hep kendi ruldäydi. Bän dä artık uzlaştıydım dostumun dediynän, ani taa az annêrım da seslârdim onu, nicä taa büünü düşer seslemää. Git-gidä biz ikimiz dä hep taa başlardık çalımını almaa: artık durduynan incinersiniz çekettirärdik motoru, belli-bişey, ikimiz barabar, ama birimiz yalnız taa becerämezdik. Bu beterä bän yayan kaçardım traktorun ardına bu baştan öbürünädan soran da geeri. Bän lüzımdım olayım bilä, açan süünürdü motor yardım edärdim Lişkuya çekettirmää.

- İslä iş, - dedi genä genç sesleyicilerdän birisi. – Yayan baştan başa traktorun ardına!

- Şaşmayın, zor etmâzdi. Biz alıştık o zamannar puluun ardına günün boyuna gezmää. Şindi bu işlär artık unutulêrlar. Hakına traktor taa hızlı gider beygirlerdän. Bän pek yorulardım da kimär kerä asılırdım Lişkunun yanına oturaa, ama çok aarlık vermeim deyni, ne bilersin, bozuluverir, starşiy bana bir kakma çekip düşürärdi erä.

- Habanma okadar, bu diyl senin tätünün çalı sürgüsü, bu gosudarstvonun traktoru, şindi genä kıraccan da sora kendin düz!

Butakım işledik biz bir afta. Lişku baktımıydı ne, bilmerim, ama başladıydı bana da yınanmaa rulü. Ansızdan bir iş taman eni afta başlantısında genä bozduydu bizim kefirmizi – durduydu traktorumuz da buyolluk artık hiç istemâzdi çeketsin. Ama bu sıra bän yollardım Lişkuyu MTS-ä, neçin ki o kullanırdı rulü açan oldu bozgunculuk. Enidän aramızda koptu bir büyük kavga. Son-sonunda annaştık incineri çarmaylım, savaşıp düzelim bozgunculuu kendi kuvedimimizlän.

Tutunêrız şindi biz dä o günü avşamadan sökeriz traktoru bir çivicäädan. Yanmazdık okadar düzmää, nekadar istärdik kendi gözümüzlän görelim, ne var bu demir tepesinin içindä. Bölä islä işlärkän hiç denämedik nasıl karannık çöktü, brakêrız hepsini yaama da hzlı küyä. Aaç hem yaş, üşümüşük nicä varız her avşam yapardık altışar kilometra evä taa Saz yolundan yayan. Tä bu ev da, neredä şindi bulunêrız yoktu burada. O ilkyazın yoktu hiç bir kuytumuz da, sade güzünsü kolhoz düzdü traktorculara deyni er içindä bir bordey. Orada da suuktu hem nemdi nicä dışarda, nesi var, baari lüzgär seni düümâzdi. Açan pek üşüyärdik, yakardık katrannı rubalarımızı, sade bir damna yısınmak için. İmäk tarafından işimiz taa da zordu – sıkça bir parça ekmää dä hasrettik. Predsedatel toplardı eni kolhozculardan traktorculara deyni iinti.

- Näptınız o daadılmış traktorlan? – sordu bana hep genç traktorcu Nüklay, genä kazgallêyrak, çünkü yalan annadêrim deyni. – Brakın o iintileri, onnar belli ani yalan.

- Nâbacêydık, ertesi günü tutunduk toplamaa erinä, ama bu diyldi bizim işimiz. Sora belli oldu, ani diyldi lüzüm biz onu sökelim. Boşuna laf kalmamış, sıçan deliynä sımazmış, kuyruuna da bir kabak baalarmış. Da tä bizim da işimiz oldu ölä. Hiç bulamazdık neyi nerayı koymaa. Hepsi belalar için dä “kabaat” bana düşärdi. Neçin derlär bu dünnedä küçük olmaasın. Ama göräydiniz benim ortaamı Lişkuyu! Ateş üfkeliydi, takesini ters çevirmişti. Üstü yaadan görünmâzdi, sade gözleri yalabardılar kara katran içindän.

Nicä şindi esap alêrim bizim çekişmeklerimiz dä toplanırdılar bilmemezlik Beterinä. Biz bilmäzdik adınca demää traktorun bir ekinä bilä. Kam tä nicä buyurardı bana Lişku:

- Ver tä o pıstie kalacaanı burayı!

- Bunu mu?

- Te-e tö öteyankısını!

- Bunu mu ba?

- Aha tä oncaazı, oncaazı-ı-ı. Bu yol razgetirdin sän dä süülmedään, maşalla!

- Bän hep islä savaşêrim, ama o senin aazın prost, alışmış süümäklän nicä çingenä kıvılcınnan.

- Çok lafetmä, çok laf dermendä. Çek şindi tä buracını!

- Çekerim!

- Nasıl çekersin sän ba, buna çekmäk mi dener?

- Năbaydım kaöirdım ba.

- Kaçırdın, desäne açtım aazımı!

- Etecek oldu hep beni açık aazlı yapêrsın. Kendin pek mi iyisin?

- Ver şindi te-e o demirciy.

- Bunu mu?

- Diyl onu ba, dangalak! Te-e öbürünü, te o taa kalıncasını.

- Tä elinin yanına koydum, al!

- Kaç kerä oldu sana türkçä söleerim, koyma erä ama ver elimä.

Tä şindi genä bulamêrim bir alay demir içindä.

- Ne elinä, bakınma kör gibi.

- Diyl bu da ba, uyuntu, taa kalıncasını dedim e, genä unuttun.

- Buyur taa kalıncasını!

- Bak sän, genä getirdi!? Ver tä o demiri, burnunun altında, ba Vasi. Bakêrsın ona da görmersin sansan seni göz arısı tutmuş.

- Ne sirkelenersin ba Lişku? Bir mi demir var bırda. İnciner onnara adınca dardı, sänsä hepsinä demir deersin.

- Nasıl demir ba, diyl mi hepsini göstererim sana?

- Gösterersin, hepsinä demirlerä kendindän ad çıkarêrsın: “pıstie kalêcaa”, “meret kalêcaa”, “taa kalınca”, “taa sivricä” – ucu yok! Bän diylim bilgiç tä bileyim, ne senin o bozuk aklın boyurdu. Sölä bana nicä MTS-tä dârdilär herbir demirä adınca.

- Şindi biz diyliz MTS-tä yä, biz kır yuvasındayız, - uslandırırđı benibaş traktorcu, Lişku, - kalırsa hepsinä demirlerä ad koymaa, ozaman dilimizdä lafetmeycek. De ona demir parçası da bak işinä! Üç gün sıravardır çekişä-çekişä kaldırdık traktoru ayaa. Lâzımdı artık

çekettirelim, ama... “arttıydı” bir kalpak dop-dolu türlü şurup hep ufak-
tefek demir. Bulamazdık, öl, neresinâ erleştirelim onnarı!

- Bekim bu pıstie kallacêklêrı zeedä, ba Lişku? – sordum bän.

- Nasıl zeedä, ne kendindä mi diylsin? – savaştı göstereyim akıllını
dostum, ama bir nedän sora, yaalı elinnän ensesini kaşıyarak, dedi:

- Hade deneylim beki onnarsız tutuşur!

Da girişeriz biz çevirmää ruçkayı. Düündük avşamdan, arkadan
gölmekleri birär kerä süzdük, ama motor baari bir kerä da “pak”
demedi. Taa ertesi günü, kısmetimizä, işideriz patırdak sesi – gelirdi
MTS-in incineri.

- Năbayım kalpaklan şurupları? – sordum bän.

- G-g-göm taa tez onnarı tä o çizi içinä! – sımarladı o, - okadar işä
da aklın ermeer!

Bän sesledim ne dedi starşiy, neçin ki yoktu vakıt çok düşünmää,
gömdüm kalpaklan neylän demirleri da bakardım nicä motoţıkla
yanımıza çekildi. İnciner en ilkin sordu:

- Kaç gün oldu durêrsınız?

- Dört, - cuvap eder baş traktorcu Lişku. İnciner işittiynän bu
“sevinmeli” koydu ellerini başına da sordu:

- Dört günün adı var, ba esapzılar. Neyçin bana sesetmediniz?

- Tovarış inciner, - dedi Lişku, - biz daattık bütünnä traktoru hem
etiştirdik genä toplayım da onu.

- Ne lääızımdı ba ahmaklar? – baarırdı inciner bakarak trakturun
içyanını. Sora savaştı çekettirmää, ama o çeketmâzdi. Açan taa bir kerä
baktı deneyiverdi, anietişmeer vintlerin birazı. O başladı taa da çirkin
baarmaa bizä, - Başı bozuklar. Nănda trakturun yarısını ektiniz?

- Lişku, năptık ba? – sordum bän yavaşıcık gagauzça, annamasın
inciner deiyni. Lişku zavalı titirärdi, korkardı ödetmesinnär kolhozun
traktorumu. Baktı uzun-uzun bana kaş altından da genä gagauzça sadä
biz annayım deyni dedi:

- Git tä çıkar taa tez kalpaa çizidän!

- Gitmeycäm, ayıp, git kendin!

İnjiner annamazdı biz ne lafederiz da bu beterä taa pek
üfkelenärdi.

- Nasıl yaptınız da faladınız traktoru, ba hayırsızlar, cuvap edin
hızlı!

İkimiz da artık islä annadıydık, ani bastık şeytannık yuvasına. Bän
braktım utanmayı bir tarêfa tezicik çıkarêrıım gömülü demirleri. Açan
bunu da gördü inciner, pak gözleri da büüldülär, sanırdı biz maasuz
sakladık duşmannık yapmaa deyni. O bir bozuk sestä baardı:

- Sabotajniki, vrediteli! V MGB vas darmoedov!
- Daynın, dayanın annadayım, - eltendi Lişku sölesin, - Biz bulmadık nereyi erleştirelim bu demirleri da canabinizi gördüynän sakladık...

İnciner bir nedän sora annadı, neresi ne da taa biraz sustuktan sora bir gülüş toplardı, sora genä dürdü kendini, sora genä taa pek güldü...

Tä nasıydı, kardaşlar, açan biz çekettik mehanizatorluu, ama bu kaba oturaklı traktor, tä bu geniş dinnenmäk evi, biaz döşeklär, büük yastıklar, bufet, taazä sıcak mancalar, suuk limonadlar, pivalar burayı kira sora geldilär...

PUŞKİNİN AACI

Bolgrad. Üülen kasabası, tozlu hem kalaba, alış-verişçi hem işçi, şennikçi hem haylakçı. Aftada iki kerä panayır. Çok türlü milletli kasaba. Dillär arasında taa sık işidileer gagauzçalar hem bulgarcalar, taa siyrek – armyancalar, nemtoycalar, albancalar... Taa karışêr bırda moldovancalarlan rusçalar hem ukraincalar. Bu milletlik buketi taa eveldän var Bessarabiyanın üzü. Sade üülen tarafında, Bucakta buket taa koyu, taa çok türlü boyalı. Hem taa yurtluumuz üzü taman olsun deyni läüzüm ekleyim bizim kızgın güneşi, dayma bulutsuz maavi gökü, yanık kırları, yorgun korayları, çalılı gengerleri hem uvalarda trakaları, yamaçlarda da baygın çırtma seslerini.

Bolgradta sana läüzümsa suvan-sarmısak ya da biber-patlacan almaa, läüzüm biläsin bulgarca – satıcı bu dili kullanêr. Tä biber tepesinin yanında satıcıyka adamınnan. Karı giymni geniş kadreli korafli çukmannan, kara çemberlän tepedän dartılı. Çemberdän görüner başında takılı bir çift bal mumu. Onnarı çorbacıyka almış panayırdan taa geldiynän, unutmasın deyni. Olsun evdä neylän şılatmaa maazayı turşu alırkan ya da şarap akıdırkan. Taa öteedä iki lipovan uzun sakallarlan burada panayircılık ederlär ilkyazdan güzädan hem bütün kışın da, onnarın sepetlerindä var kırmızı yanaklı almalar, gözäl armutlar, kara basma eriklär hem taa türlü başka taazä hem kurutma meyvalar istärsan almaa bu meyvalarlan läüzüm “sakala” rusça danışsın: “Skolko stoit?” Balaganda çit satıcısı karısınnan çifitça lafeder. Kuş yımırta, maasul, şarap, hayvan hem terekä taa çok gagauzlar satêrlar. Taligada açık çuvaldan kalabalaa bakêr cıngır sarı papşoy, tekerlektä çatıcıklan baalı potmar, çorbacı giimni çarıklan, biyaz sargırlan, yapaa dimilärlän. Beli sarılı geniş kırmızı kuşaklan, omuzlarında gaytanni anteri, başında –

kara kalpak. Taligada çuvalın yanında oturêr edi - sekiz yaşında bir sümüklü – bu da gagauzun oolu. Uşaan erik gibi kara gözleri burgulêrlar panayırı, dili da yalêêr tatlı bomboniyi.

Pek meraklı mal panayırında cambazlar, en ariflar, en hırsızlar. Çooyu onnara deer panayr canavarları, hepsini tantur hem kırmızı yanakları – gündän-lüzgerdän yanmamışlar. Kalın batal, pañçaları – iştan yorulmamışlar. Bu pañçalar panayırda paayı hem sıkça başka işleri dâ düverlär. Cambazlar bilerlär Bolgradın hepsini dillerini, birär kamçı ellerindä gezinerlär dört tarafa. Malı toplêêrlar granița aşırı yollamaa. Dayansın zavalı çiftçilär, mal satıcılar. Cambazlar bakmêêrlar kimseyin kara gözlerinä. Angısını dolaplêêrlar, angısını haşlêêrlar, angısını heptän soyêrlar. Bir kimsey eltenirsä dâ onnarsız annaşsın, cambazlar hep okadar payını isteerlär. Hem onnarın istemesi pek benzeer zorlan almaya. Kim vermeer – lobutlan panayırı başêêr.

Ama sade bunnar mı Bolgradın meraklı işleri? Diyl, burada var taa çok şaşılılacêk işlär. Tä onnardan biri, eni bir siir, Bolgradın taa bir dili:

- Hopa, hopa, ta-na-naa! Çingenelär hem çingeneykalar ayıylan edeklerindä onayrak hem daareyi düväräk toplamışlar dolayannarına yarısını panayırın. Siir göstericilär kendileri biri-birinnän lafederlär çingeneycä, ama kalan yınsannarın da hepsinin dillerini bilerlär. Ayı da meraklı, ama çingenelär kendileri hem çingeneykalar taa da meraklı: karıların arkalarında kolum gibi kara peliklär dizili türlü mangırlarlan, sedeflär, kulêklêrında küpelär, enselerindä dâ sıra-sıra sedeflär, boncuklar, altınar. Adamnarda da kimisinin birär kulêklêrında var küpä. Kimisinin sırtı pek partal giimni ama kimisinin pek paalı, sadä buruşuklu hem palaçor rubalarlan. Çoyunun parmaklarında paalı üzüklär, aazlarında altın dişlär. Gözelliklerdän başka karıların ellerindä yumuruk gibi sülüklär, angıları yardım edärdilär panayırıcıların “geleceeni” annamaa hem çingeneykanın avucunu gümüşletmää.

Bu taraflarda, hem taa sık Bolgrad panayırında, olur hocma işidäsin, çünkü o zamannar, açan tar kırgın etmiş merkezdän Kişinöva Aleksandr Sergeeviç Puşkini, anılmış laf ustasını, o bulmuş vakıt uurasın bu sapa Bucak panayırına da. Kim bilsin, acaba diyl mi tä bu fasıl insan karışmalı, hem türlü dil zebillii çekti poyraz oolunu burayı?

Bän pek mayıl oldum bir işä: başla Bolgrad panayırında sormaa kasaba için bişey, ne türlü da nañiyadan razgelsä lafçın, o, saat üünecek sana, ki Bolgrad anılêr eski parkınnan hem, ani bu pek gözäl park taşıyêr Aleksandr Sergeeviç Puşkinin adını. Bana lafçı razgeldi bir adam adıydı Manuş. Ama bu diydi o sıradan bolgardıldıldılardan, buydu erlerin bir

salgın patriotu. Onun lafindan belliydi, ki adam annatmaydı yapmış kendinä zanaat, artık pek uygun getirärdi şu sölemenisi. Onun gibisini seslärdi diyl sade kim, ani sordu, ama dozdolayda kalabalıkta bulunan panayırıcalar da. Manuşun bu ansızdan tanınma dostumun, vardı bir da büülü kemençesi, angısı ürek koparardı, diyl şaka. Açan başladı bana Bolgrad için annatmaa, o saat andı park için dä:

- Bu park, dostlar, diyl ötää-beeri, Puşkinin adını taşıyêr, bakmayın, ani Bolgrad sapa kasaba, o var neylen üünsün, var neylen anılsın. Sora başladı sölemää Aleksandr Sergeeviç Puşkin için, ama lafindan taa iy annadırdı kemençesi. Manuş çalardı “Kara şal türküsünün sesini hem aazdan da sölärdi peetlerin. Manuş, Manuş! Ölünçä unutmaycam seni! Fasıldı hem yakındı, fukaaraydı hem zengindi dä. Uzun kara bıyıkları sat-pat biazlan karışık yukarı dooru kıvradılydılar da etişirdilär kaşlarına, koyu kara sakalı, o da başlamıştı vakıttan çalınmaa, günä kaarşı kara, yanık kel başı yalabırdı nicä bir boş kıvrırma tepesini. Bän hazırdım vereyim bu adama altmış yaş – ne taa kusur, ne da taa zeedä. Sonunda ürendim, ani yanılmamışım.

Açan Manuşa bulunmazdı kim sorsun bişey kasaba için yada tarafı için, o ilkin gezärdi kalabalık arasında kemençä çalarak hem toplayarak kendinä sesleyici da sora başlardı lafını. Sesleyicilär biraz sesleyip, ahtını alıp başlardılar daalışmaa. En sonuna kalırdılar Manuşun becereklinä baş iildicilär, ama panayırın aazına görä “haylakçılar”. Bunnarlan hepsinnän barabar Manuş çekinärdi maazaya...

Sıcak hem bürkülük üülen tarafının yazgeleri, ama taa pek sıcak hem yangını yazın günneri. Yaz vakıdında Bolgrad panayırı uyanêr erken, saat dört-buçuk beştä. Sabaylan saat onadan ne alacan – alınmış, ne satacan – satılmış. Ondan onikiädan panayır yufka, nasıl bolgradlılar deerlär: moloşag. Ama onikidän sora başlêr heptän daalma. Oyanda-buyanda, sat-pat görüner birär karı yada adam, ani etiştirämemiş toplasın boşçasını, hazırlasın yola panayırcılık göçünü. Üülendä sansan bir maasuz izinä görä, yarım saadın içindä, kos-koca meydan, neredä henez temin büyük paalar düülürdü, ortalık uluyurdu türlü annaşmak seslerindän, şindi artık salt lüzgercik esärdi saurmak samênnêri taligaların erlerindän, artık tokatlar aazlêrından dilencilär da gitmiştilär. Alış-verişçilerin birazı, ani ufak-tefek işlärlen gelmiştilär, artık evlerinä da etişmiştilär. Ama kimnär yapardılar büyük panayırcılı, onnar alatlamazdılar. Cambazlar, terekä satıcıları hayvantalışerişçileri çekinärdilär serinä, maazalara aldêmaç içmää. Taman bu vakıdadan başêrardı işini Manuş dädu da. Toplayıp adamnarını o da erleşärdi kendi maazasına, Mitran Paniyä. Bitkiyä Manuşun alayında kalırdı öleleri,

kimin üreendä duumasından taa bulunurdu bir saklı salım ya muzikacılaa, ya laf ustalına, ya çırtmacılaa, kavalcılaa, gaydacılaa, oyunculaa, yada sade merak işlerini sesleyicilä. Hem son-sonunda az mı bu dünnedä var ürek çekileri, duygu bızulmakları... Butakım kişileri çok kerä sayêlar, ki onnar diyl bütün akıllı. Deerlär: “Onda dogalar diyl taman”, yaki “Onun çekerdekleri tek” hem taa türlü-türlü başka boş laflar çıkarêlar” zavalıların “üstünä hiç düşünmedään, ani laf çıkaran kimär kerä kendi taa zavalı. Onnar kendileri dä çok kerä bilerlär nasıl laflar döner onnar için halk arasında, ama pek alıp satmêlar, az kusur. Ko gülsün, kimin yok işi. Tek dogalılar hem iysik çekerdeklilär bakêlar ileri doru işlerinä. Onnarın yok işi her birinnän, onnar vazgeçik hepsindän, neyâ deniler läözüm. Onnar tapık etinnän hem üräännän te o vergi uurlarına, angıları vardı Manuşun ardına gidennerdä hem onda kendindä dä ekili can erindä, kalma anadan-bobadan, naturadan. Ama butakım adamnarın dazoruna ekmek kazanmak kim kerä buvardı ürek havezlerini, da sade açan dayanmak buvaza gelirdi, yaşamak uurunda da bir köstek sürçtürärdi, “läözüm” işlerdän, hem dä açan karşı gelärdi kendi gibisini, tä nicä deycez Manuşu – ozaman o olurdu haliz, kim vardı o boştan “iysik dogalı”, “tek çekerdekli”. Adam baaşlardı kendini kendi canının istediynä. Manuşun lafına görä: “Taa zor onnara, kimin yok küçüklüündän üreenin salgını. Olesi kösteklensä dä yaşamasında, savêşêr “läözümlük” boyundruunu köstekli dä çekmää, Bezbelli bu beterä Manuşun kompaniyası kendini mutlu sayardı, orada yoktu ecelinä küsän. Onnar bilärdilär, ani kendileri var duuma üsek duygular için, iskusstvo uuruna, angısı diyl hepsinin annadı diyl hepsinin iyecää. Küssündü ecelinä te o, kimä Manuşun dostlarının annamalırı yabancıydı, kim onnarı annamazdı hem yaratmayı da becermääzdi.

Söleyim şindi nasıl bän kendim katıştım Manuşun derneenä...

Dünnä, dünnä! Ölümlü dünnä! Neyçin acaba adam yapamêr, ne canı ister? Çalındıkça kulaama Manuşun kemeçesi ürääm oynardı erindän, çaldıkça yakında o büülü kaşık, dapturu gelärdim. Ama ... bän dä büyük deredä suylan bilä akarak, akıntıya uyup däärdim: “Tä gelerlär şu şekillär”. Vergi yıldızım, antısından, bezbelli, anam ayırmamıştı beni dä çekärdi gideyim Manuşa. Duyardım taa ilk gündän, nasıl gördüydüm bu adamı panayırda, ama nasıl sanêrsınız, pek mi kolaydı gümüş üzünü mangır yapmaa? Karışıp Manuşa da evä geldicäännän işitmää: “Tä taa birisi çekerdeeni kaybetti!” Diydi kolay, ama o saklı ip – anadan baaşlı yıldızım – yaptı işini, götürdü beni Manuşun bölüünä. Nesi var, bän kendim da duymadım, nasıl taptım da sora kaldım da, lafsız, heptän geeri bakmayrak. O vakıtlar Bolgrad panayırında sıkça yolum düşärdi.

Tutmêêrım aklımda, ilk seftä orayı geldiymi. Yoktu ölä panayır günü, ani bän görmeyim kalabalık arasında Manuşu, ya kemeñçä çalarak, ya da nesä annadarak. Her kerä bir bölük sesleyici yanında. Kimär kerä sesleyicilär taa zeydelenirdilär, kimär kerä taa azalırdılar. Bezbelli, panayırına görä. Boşuna bolgradlılar lafetmerlär: “Nası cücük ayada hava saadı-saadına uymêêr, panayır da ölä, her gün başka başka”. Benimnän dä nesä olduydu, bir çala panayıra geldikçä kulaamın biri çorbacısını seslemäzdi, o asılıydı Manuşun kemeñçesindä. Panayır bitkisinä dooru bän brakıp kendi ufak alış-verişimi da sakına-sakına gidärdim Manuşlan bilä. Sade boş lafların beterinä kıyıştırmazdım gideyim onun meţenatına – Mitran Paninin maazasına. Bir Pazar artık taptım da oncaaz oldu: bän kaçırmazdım bir panayır da buluşmayınca sevgili dostlarımdan. Geçmedi çok, ta artık başladım sayılmaa Mitran Paninin maazasında içerli başı. Taa sora bän derindän ürendim Manuşçuların hepsinin yaşamak yollarını, herkezin ne dogası etişmäzdi. Vallaa, ani onnar okadar meraklıydılar, ki düşer kiatlara geçsinnär. Taa ozaman koydum niedimä, yazayım onnar için, ama bir türlü hep uydurmazdım. Geçti pek çok yıl da son-sonunda geldi gün, benim dostlarım başlêrlar eni bir yaşamak kiat yapraklarında. İlkin başlaycam kendimdän. Tä bän kimim:

Rusinin Miyalın Panayudun Avramı. İltän sanırdım, ani bän diyelim o “dogasızlardan”. Esaplardım aklımca: “Bän mayıllık üzerinä alındım-uydum bu yınsannarın fikirinä. Bän ürenip ne var islä, ne da prost bu meţenatta, tezlää brakêcam yazı kaybedenleri da bakacam işimä, nicä bakêrlar işlerinä öbür taman fikirlilär”. Bu takım düşünmeklär çok-çok zeetlämedilär beni, tezdä kendim dä annadım, ani bendä dä “etişmeer”, kâr nicä hepsindä bu kompaniyada, hem diyl sade bir çekerdek, ama birkaç. Tä neçin bän brakıldım hepsindän kalan işlerdän, nasıl brakılmıştı o öbür bizim dostlar, angısı çizidä mırtoğayı, angısı dolapsa eşää koşumu, angısı zanaatını, dedim, ko kim istärsä ne desin, kim istärsä nicä gülsün, bän şansora olduydum Manuşun halkının daymacısı, bobamın işi, çifçilik, kaldıydı bendän bir tarafa.

İlikinki çekerdek, angısını bän erindän kaybetmiştin – bu muzika seviciliydi. Kendim bilmäzdim bir piet çalmaa, becermäzdi, ama sade sevärdim seslemää. Manuştu, o kabaatlı, ani açtı bana kendimä bu kusurumu. Manuşun iki kopuk strunalı kemeñçesindän çıkardı o takım belalı ürek oynadıcı seslär, ani zordu onnarı uslu duyguylan işitmää. Saa olsun Manuş, ani açıkladı bana bu “kusurumu” hem çıkardı beni bütün fikirlilerin arasından. İkinci çarpıklım gelärdi poêziyadan hem

yazmaktan. Çalışırdım, ne işittim, ne gördüm, Manuşlan bilä tutayım aklımda, umutlan ki gel-git vakıt bulup kolayını geçirecäm onnarı kiada.

Kimnerdän kopayım mı?

Bessarabiyalıyım: ne sor, ne söyleyim annadardı malim, ki onun malisi gelmiş bu erlerä dul karı iki oollan Bulgariyadan, Varne okoliyasından, adamını duşmannar zapa almışlar da sora tezlää öldürmüşlär. Bu beterä o uzak babumuz kaçmış zeeçilerdän burayı. Delikannı olları burada evlenmişlär, dä birinin olmamış hiç uşakları, ama öbürünün olmuş dört çocuu, iki da kızı. Tä o dört çocunun birinin adıymış Rusi – oymuş dädumun bobsı, sora gider dädum Miyal, sora da bobam, Panayut, sora da bän – Avram. Yaşêırım Bolgradtan ne pek uzak, ne dä pek yakın. Sabaylan kalkarsan, üülendän yayan kasabadaysın, ama benim küyümdän erkenä kalkarsan hem sıkıca da adımnarsan taman panayır başlantısına Bolgradttaysın. Evlenämedim. Gençliyimdä üç yıl sevda sürdüm bir komşu kızınınnan, ama anası-bobası istämedilär onu bana versinnär, hep beklärdilär gözäl kızlarına bir zengin çocuk dünür yollasın, zengin olan gözellää bakmadı, aldı kendisi gibi bir çirkini hem zengini, topladı iki zenginnik bireri. Oldu, nicä maanidä çalınêr:

Maani, türkü evelki,
bendä yarlär var iki:
biri – zengin ölecek,
biri – gözäl gelecek.
Zengin olan ölmedi,
Gözäl olan gelmedi,
Kaldım, nasıl boş kırdı,
Ne orda hem ne bırda.

İstedim dä, kalmasın yalnız deyni, nicä maanidä sölenler, aldı başını da, karardıp gözlerini, hiç anaya-bobaya bişey sormadaan, kaçtı aşırıya... Bileydim, ani kaçak gidecek, kendim onu bir gecä getireceydim, ama kim biler, neredä düşecän da orayı biraz saman döşeyäsin. Bu – bir. İkinci dä – anam-bobam fukaaraydılar. İlerki yılın kakum evlendiydi, ona düün yaptık. Bu yılın da bana läüzımdı yapsınnar, ama belliydi, ki bu harcı yok neredän yapsınnar. Tä neçin eltenmedim kaçak getireyim, bekledim taa iy vakıtları, ama sevdam uçtu-gitti. Benim dä üreciim yandı-eridi, sonunda da heptän kitlendi. Kaldım büünnän-büün yalnızça tın başına. Anam-bobam öldülär. Bana kaldı kül örtülü, küy kenarında bordeyimiz, neçin ki en küçüüdüm

içerdä. Bundan başka, bana kaldı bir eşek, bir sacın başça eri hem yarım desyatına kırdı işlenir toprak.

Bän kalmadım aşaa başka aklı başındakılardan. Çalışıp işledim da zeedelettim bobamdan kalma “varlı”. Başça erin kofaylan sularlık, bän yaptırdım ona bir küçüräk dolap tä başladım eşeklän sulamaa-buldum kendimä bir ortak, Paterkaların Uliyanı. Onun vardı kalabalı hem havezi başça bakmaa. Yarım desyatınayı hem başçayı işlärdik barabar. Bän taa çok eşää haydardım dolapta, hem zarzavatlarlan panayırıcılık edärdim Bolgradta, ama Paterkanın Uliyanı kalabalınnan yapardı kalan işleri başçada hem tarlada. Açan bir-iki yıl uur gitti işlerimiz, arttırdık ötää-beeri paracık, aldık eşään yanına ikimiz bir dä beygir, akına zabundu, ama benzemäzdi tek koşuma, yapardı o iş. Benim yalnızlıma az läözımdı, ama Uliyanın kalabalına zorçaydı etiştirmää imelik tä, giim kulluu da. Kısadan söyleyim: zordu bakınmaa, ama biz savaşırdık baari ölmeycek kadar, ani var bir laf: “Ne diri, ne ölü, zar-zor eşeräk külü”. Bölecä gitti çorbacılıımız, nekadar “aklım başımdaydı”. Ama şimdi bän braktıydım mırtoğayı çizidä, eşää da dolapta koşulu ortaama deyeräk:

- Bak, Uliyan, kalabalını, başçayı, beygiri, eşää hem tarlayı – hepsini baaşlêêrım sana. Olursa vakıdım geleyim başçaya – verirsin bana da bir doyumruk eşilliklerdän, ama eer canın çekmärsä vermää, vermäzsın – senin işin. – Baktı bana ortaam, sora eşää baktı. Bezbelli, düşünärdi, ne oldu bana. Onun yınanınca gelmäzdi, ani bu iş var nasıl olsun aslı.

- Bän şaka sölämeerim, Uliyan, sanma, aldatmêêrım!

- Sän akıldan beki bozuldun?

- Diyl, aklım erindä, sade bän taptım Manuşa...

- Nası Manuş o, delirtmiş seni?

- Olmasın şüpän, o bir islä, pek islä adam. Ama bän sana kendimdän baaşlêêrım, onun burada hiç yok işi. Vallaa, Uliyan, kendimdän!

- Saa ol, ama hep yınanmêêrım. Sän sora geeri istärsän bobandan kalma mülkçeezini, korkma bän verecäm.

- Diyl läözım istämeycäm. Hiç bu iş için laf ta olmaycêk.

- E evini näbacan?

- Bir kilit uracam da dursun. Ama läözımsa sana, onu da vererim.

- Etecek, edecek oldu, dost, sän heptän mi fikirsiz kaldın, naşey?

- Korkma, kardaş, bän delirmedim, bän buldum kendimä kısmet...

Ortaamnan bu takım annaştıktan sora geldim Manuşa. Hepsi kahırlarım bitti. Yoktu zorum ki çorbacılıım örümeer. Burada gelirdi kimi saatlar, açan biz, batnık sayılannar, okadar kısmetli duyardık kendimizi, ki en

onmuş çorbacı yoktu nasıl butakım kısmetli olsun. Ani var bir laf, istär allah ta torbana koysun.

VEKİL VASILİN MANUŞU.

Bu sayılardı bizim baş öndercimiz, kimsey onu baş koymadıydı hem ayırmadıydı, ama onun kendi talantı kaldırdıydı Manuşu okadar yukarı, k1 hepsi lafsız sayardılar hem hatır güdärdilär ona. Kemeñeci, annadıcı hem pek gözäl okuycu, hem çok dil bilici, poêziya sevicisi, muzika annayıcısı. Bolgrad kasabasında hem dolay küylerdä dä onu bilirdilär hem sayardılar, ani kemeñä beterinä aklı da siyrelmiş, haylakçı hem taa başkalarını da akıldan çıkarıcı. Manuşun yaşamak yollarını zordu annamaa birdän. Lâzımdı uymaa bu kompaniyanın aklına, lâzımdı olmaa Manuş gibi, neylän sä ona benzemää, da sade ozaman açardı bu insannar üreklerini, ama yabancılara, allah korusun, annatmazdılar kendileri için bişey.

Mitran Paninin mazasında içärdik üülen şarabını, Manuş beki kendi için genä annatmaycêydi, eer girişmeeydi üünsün Bolgradı. O kendi hem toplu bizim kompaniya pek büyük sevda güdärdik duuma erlerimizä hem ana kasabamıza Bolgrada.

- Ba kasaba anılmış, - dedi baştan Manuş bir türlü üsek kabarmaklı sezlän. Hepsi kalan laflar sansan bıçaklan kesildilär. Maaza birdän sus oldu. – Ömür dünneya anılmış, - uzattı o, - neçin ki, burada gezmiş, bu sokaklarda adınnamış, bu panıyırda üzüm imiş, bu meydanda poeziyasını okumuş, bekim, burada kimisini yazmış Aleksandr Sergeeviç Puşkin! – Bän seftä Manuştan işidärdim Puşkinin Bolgrada gelmesi için. – Bolgrad onunnan anılmış, onunnan kabêrêr, neçin ki onunnan kabêrêr ömür dünnä. Puşkin diyl sade Rusiyanın, o bizim dä, o bütünnä dünneyin yaşayıcılarının poêti.

Laflar nicä bir kanvaya koraflar dizilirdilär. Manuşun annatmasından dokunurdu sansan bir gözäl kilim, benim dä üreemdä mayıllık kızışardı: istärdim taa çok işlär bileyim o Puşkin için, ama annadıcı sölämedi ötää dooru bişey. Piniverdi hızlı bir alçarak fiçinin üstünä da girişti pietlemää:

U lukomorya dub zelönıy;

Zlataya 7ep na dube tom
İ dnöm i no7yu kot u7önıy
Vsö hodit po 7epi krugom;
İdöt napravo – pesn zavodit,
Nalevo – skazku govorit.

Manu7 okuyup ru7a, annadırdı genä ru7a, sora 7evirärdi gagauz7aya, moldovancaya hem bulgarcaya. Angı dildä dä lafetsä, o lafını becerärdi käämil hem dilleri dä bilärdi hepsini. Bu dillerdän ba7ka, o bilärdi grek dilini dä nicä ana dilini. Manu7 kendini gagauz sayardı, ama o iki na7ıyanın u7aamı7: bobası bolgarmı7, Karademirovlardan, ama anası gagauzka – Kırbobaoglulardan. Fukaaralık beterinä o 7ok-7ok oyalanamamı7 ana-boba kapusunda, urdurmu7 aalem arasına bir par7a ekmek aardına. O yana7mı7 7ırak anılmı7 boyarların auluna pome7ik Kanazirskilerä. Onbe7 yılın içindä beendirmı7 kendini i7 tarafından da her taraftan da. Son-sonunda pome7iyn varlına 7orbacı kalmı7.

Varmı7 pome7ik Kanazirskinin iki kızı ikiz e7leri hem ba7ka da u7akları yokmu7. Bu u7aklardan tabiat, ayırmamı7 gözellii, ani var bir laf: ko7 avucunna baa7lamı7. Ana-boba da zengin varlınnan onnari giydirip düzärmi7lä ölä, ki yokmu7 nicä durup tä bakmayasın bu iki su damnası gibi biri birinä benzeyän a7ık güllerä. Penku hem karısı istemi7tilär, ki sevgili kızları “prost” dünnedän yırakta bulunsunna da büüsünnär ölä, ani ne görsünnär, ne dä bilsünnär, ne olduunu o hayırsızlık.

U7aklar, a7an olmu7lar edi7är-sekizär ya7ında, i7eri getirilmı7 üredicilär sade karı tarafından, içerdä izmet7ilär, aul içindä dä, kim taa sık boyarların üzünä görüner, sade karılar hem kızlarmı7. Varınca musaafirlää da 7orbacılar sava7ırmı7lar teklif etmesünnär erkek kulluunu. U7aklar bobalarından kaarä, olur demää, ba7ka erkek üzü bilmäzmi7lä. Sade bir Manu7, sınıgın hem partal giimni fukaara u7aa, kalmı7 kuulmadık 7orbacının aulundan kendi 7ekinik tabieti için hem pek islä izmeti için. Sade ona varmı7 izin kışın saurgun havalarda, a7an varılar içerdän 7ıkamêêrlar, ta7ısın onun boyarkaların sobalarına. Yazın da sade o bir erkek aul içindä izmet edärmi7. İkiz i7leri Tudorka hem Ganka nekadar taa siirek görümmü7lä 7ıraa, okadar taa pek meraklanırmı7lar onunna. Oduncu taa ba7ladıynan tupurdattımaa ikinci katın basamaklarını, kızlar o saat arêlaarmı7lar kapuyu hayada. İ7er ba7lı izmet7iykalar da iki karı birdän takıllarmı7lar 7ıraa:

- Hade taa tez sıbıt o hodunnarını da cendem ol birdan, ba sünepä, taa da bakınêêr iki tarafa!

Ama bu hazarlara bakmayrak Manuş etiştirärmış huluz boyarkalarlan diyştirsın bir duruk bakışçık. Yazın da Tudorka hem Ganka başçada gezinärkän süpürücü Manuştan göz almazmışlar. Bu beterä bir çala çorbacılar ne kalmış onu yok etsinnär auldan. Manuş boyarkalardan altı yaş taa büükmüş, hem onun taa büükmüş boyarlı-varlı, nekadar Tudorkaylan Gankanın. Manuş, çırak, fukaara uşaa, varmış kolaylı iki boyar kızından beendiinä baksın, ama boyar uşaklarına – Gankaylan Tudorkaya ikisinä yokmuş ne ayırmaa bir çırak Manuştan kaarä...

Tudorka onsekiz yaşını doldurduynan bir afta yorgan-döşek yatmış. Kimsey dä bilmäzmişlär ne hastallaa kardı gözelim insan. Boyarlar ortalı kaldırmışlar, aarayarak yılaç hem yılaççı, hepsi yorulmaklar geçmişlär boşuna, imdat ölä dä bulunmamış. Bitkidä boyarka, ana gibi, ürenmiş, ani Tudorka istärmiş Manuşu görsün. Penku-çorbacı ölä dä kahırdan bilmäzmiş nâpsın, bu haber dä onu heptän örselenmiş. İlktän boyar düşmüş derin kahıra, sora onu kavramış bir kuduz üfkä, sansan frenk takeyi giümiş. O bunca savaştı saklasın altın uşaklarını bu prost dünnedän dä... Na sana! – Bir çırak, bir onmadık nicä kütük köstekledi! Karıştırdı onun gözelim uşaklarının da yaşamasını! Neçin o vakıdınca kuumadı bu şeytan yavrusunu auldan! Neyçin?! Kendi kendini iyärđi, kendi kendini törpülärđi.

Çorbacı diil ani göstereyin çıraa kızına, ama izin etti yok etsinnär onu göz önündän, ki ölüncä görmesin ne kendi, ne da aalem. Penku sımarladı kapasınnar genç çıraa manastırın bir en sapa kelyasına.

Bu takım raat çıraklına bakarak, Manuş düşer bir kabaatsız karannık kapana. Ama boşuna zamandan taa laf kalmamış, ani “zorun ötända kolaymış”. Bu yolluk tä insanın dedii dooru çıkmış. Gün-gündän genç manaf alışırmış allah sıralarınnan, duvalarlan, oruçlarlan. Burada o pek kolay alıvermiş çalımını notaların da sora başlamış o öbür eski allah izmetçilerindän taa ii, taa gözäl sestä çalmaa, bundan başka, havez çocuk başlamış kendi muzika soçineniyalarını yaratmaa...

Şindi olur brakalım Manuşu iilensin muzikaylan, ürensın taa derin religiyanın temelini. O, o türlü bir adamdı, ani can sıkletindän kaybelmeyceydi. Biz dä bakalım Kanazirskilerin aulunda, içerlerindä nelär olêr Laf yok, boyara hem boyarkaya vardı nelerä düşünmää, vardı neyâ kahırlanmaa. Bu arada çok ödelekli işlär geldi onnarın başına. En ilkin, ana-boba yaptılar bir içer annaşması: artık kayıl oldular getirsinnär Tudorkaya bir genç erif, ama sade olsun baari adam uşaa – diyl bir onmadık çırak.

Bu laf işidildiktän sora, Kanazirskilerin zenginnikleri çok boyar ollarını toplarmıştılar Bolgrada, ama ... ne ileim ayırmamış Tudorka birisini dä. Hem açan işitmiş, ani Manuşu manastıra kapamışlar, heptän hayırsız olmuş, ne kalmış uşaa günnerinnän kaçırınnar, ani var bir laf ölümdän dönmüş, taa da sora belli olmuş, ani hastalık kızı çok vakıtlara sarmış, düşürmüş döşeklerä. Kanaziskilär artık vazgeçtiydi her bir iştä, siyrektä uurayan dünürçüleri sımarlarmışlar taa portadan çevirsinnär. Tudorka da artık döşeklerä döşeli yılı yaklaşırdı, pak sa, artık Manuşu da anmazdı, birisini başkasını da işitsin istemäzdi.

Tudorkanın anası, Sanda, bir gün danıştı adamına Penkuya:

- Paalı sevdam hem evim, seslä beni ne yalvaracam sana. Getirelim Tudorkaya Manuşu da kurtulalım hastalıktan hem kahırdan.

- Benim dä artık aklım ermeer, karı, nöpmaa. Düşünmeklär beterinä korkêrım akıldan çarpılmayım. Bilsäm, ani imdat olacêk, getirelim o çocu.

- Yılacı ondan, Penko, dün avladım kızkardaşımdan, Gankadan demiş, ani Manuşunuz hiç alışmaa da istemäzmiş, taa iy ölsünmüş. – Sanda biaz basmasını götürdü gözlerine dä sileräk onnarı, sordu, - Ne onuştan mı büüttük onu bir buka ettän?

- Ne bilmeyim? Enez bir dä baksan ayıp...

- Penko, kıyma gül gibi uşaa, yolla getirsinnär Manuşu da kurturalım zavalıcı, artık eridi bitti.

Ertesi günü Kokoş manastırda manafklar aarardılar neredä kaldını o boyarın çıraa Manuş. Sonunda buldular-keliyasına saklanmış. Orada pak sansan kulaklarından dalmıştı muzika dünnesinä – organda bir ses erleştirärdi.

- Boyar sımarlardı, tez brakasınız manastırı da taa büün olasınız onun önündä, - söledi yollanma erif iileräk çiraan önündä, nicä boyarların önündä iylerlär.

- Ne genä aklı buyurdu? – sordu Manuş, - Taa mı var niedi beni kabaatsız zeetlemää?

- Bu sıra diyl zeet, çorbacı, - yollanma genä iildi manafın önündä. – Boyar canabinisi hem boyarka tä bu boşçada yolladılar bir kat ruba diyşäsin bu ayozlu giimneri dä ölä geläsin çorbacımıza.

- Bişey annamêêrım! – şaştı Manuş, ama bu laflar diyldi onun düşünmesi. Genç manaf üräännän duyardı, ki onun yaşamasında nesä, islä olacêk.

- Yok ne annamaa, - genä dedi boyarın yollanmışı. – Penku çorbacı seni prost eder. Beygirlär, taliga hem biz bundan buyanı senin izmetinä geçeriz. Bekleriz sööleyäsiniz, ne izin edeceniz.

- Haydayın kasabaya, Sımayıla, çocuklar! – dedi sansan annamayrak nâbêr Manuş.

Dört kara beygirli meşin fayton kaplı üstü uçardı taş yolda. Geeriki oturakta da yalnızça gerilärdi bu sabahkı monah, şindi dâ artık giimni kara şal fraklan, süt-biaz sert yakalı gölmeklän, ellerindä dirsäädan çekili biaz eldivennärlän, boynusunda da baalı kara bantıklän, genç boyar.

Traktir yanına etiştiynän, faytonun çorbacısı dedi:

- Çocuklar, girin da iyin hem için ne canınız çeker beni dâ raz yaptınız boyar, yınanın, ani dönüştä harcınızı ödeycäm.

Bu ecel dönüşünü kendi Manuş ta hep taa inanmazdı, sanırdı, ani bu bir sabaa düşü.

Açan çocuklar idilär traktirdä, Manuş kendi aldı terbeleri da hızlandı kasabada anılmış kemeñçä ustasına. Duvarda asılı vardı onbir satılık kemeñçä. Manuş onnarı hepsini denedi da bitkidä en kenarkısını ayırdı:

- Tä bunu alacam, - dedi, - çorbacı, sölä hızlı paasını, zerä alatlêêrim!

- Dayan, dostum, makar ki sän belli, ani boyarsın.

- Nändan bilersin, beki dâ diyelim boyar?

- Rubandan belli.

- E, da boyarsın, ne?

- Tä boyar da olsan cöbünä kalın gelecek. Bu kemeñçä olacêk hepsindän paalı. Kırk yıl oldu düzerim onnarı, ama büülä uygun seftä sade bir razgeldi yaptım. Bundan buyanı da belli diyl, başka yapa bilecäm mi.

- Nası da olsa, sölä, boba, paası kaç?

Kemeñçeci söledi paasını. Manuş da hiç düşünmedään çıkarıp biaz eldivenleri başladı saymaa kesedän parayı.

- Sän diylsin sadä boyar, - sansan danışmayrak alıcıya dedi usta, - sän taa üstünä muzika tanıycısıysın.

- Akına severim, yok nâpmaa, ihtär boba.

- Beş yıl oldu bu kemeñçä asılı durêr duvarda, kaçı onu bakmadı, ama kim annamêêr sadä sorêr, neçin birtakım kemeñçelerin biri okadar paalı. Annêmêza ne annêdêyim, deerim, al te o taa ucuzu. Geçennerdä pek kıvrandı onun dolayanında bir genç çocuk monah. Sordum ona, ne lüzüm allah adamına paalı tertip.

- Eh, dâdu, - cuwabını etti monah, - olsa bendä okadar para da alayım allah da beenecek benim çalmamı bu kemeñçedä.

- Bezbelli, kısmet benimmiş, - dedi alıcı, bitireräk parasını saymaa.

- Seninmiş, yok nöpmaa, - kayıl oldu kemeñei satıcı. – Teklif ettim manafa da alsın bir taa ucuz, ama o cuvap etti, ki öbürlär ona parasız da diylmişlär läözım.

- Kal saalıcaannan, analmış usta!

- Saalıcaannan, rolum, kahırın olmasın ani çok para saydın, kemeñeyä görä çalma da becerirsän, anılacan çok sän dä.

Manuş bitirdii gibi işini kemeñecidä, döndü traktirä da ödeşti izmetçilerin idii-içtii için. Dört kara beygirli fayton kapadı Bolgrad yoluna. Traktirdä bir damna oturduktan sora, izmetçilerin dilleri islecä çözülmüşülär. Onnar kimi işleri Manuşa heptän açıkladılar. Tä neçin bildırkı çırak hem busabahkı manaf hiç şaşmadı, açan onu çorbacıylan çorbacıyka karşıladılar, nicä kendi ollarını, bakmayrak, ani gecä etişti evä. Yattırdılar onu en iy odada biazlar içindä. Sabaylan Manuşu teklif ettilär Tudorkanın odasına. Gençlär bir bakışlan annadılar birbirini. Ele Tudorka, pek sevindiydi, onun üzündä yazılıydı, ki bu saatta var pek kısmetli. O yalvardı anasına-bobasına, braksınnar Manuşlan ikisini yalnız. Braktılar... Yoktu nöpmaa, şansora kanazirskilär eltenmäzdlär hastanın hatırından çıksınnar. Dört-beş minuttan sora ana-boba genä girdilär Tudorkanın odasına. Kız başladı onnarın hem Manuşun yanında söylemä:

- Bän taa üç yıl geeri bir düş gördüm: çünkü bän Manuşlan olmuşuk gelinnen güvä da giimniydik tä ölä nicä siz, mammo hem tätö, giymniysiniz. Tudorka gösterdi duvarda patredä, neredä anası-bobası çıkmıştilar stevnozluk rubalarında.

Boyarlan karısı sesledilär pek kuşku düşü da geldi sıra sorsunnar, neçin şindi bu düşünü annattı.

- İsterim aynımda da olsun ölä, - dedi Tudorka aşaa bakışını iilderäk, hem hep taa hasta sesindä.

Ev saabileri atıştilar ikisi bir bakış, sora gençlerä lafsız göz attılar. Bu bakışlar sölärdilär, ki ana-boba hepsinä kayıl. Kalırdı Manuşa sormaa, kayıl mı o bu işä? Ayıptı, büyük zenginnä görä bu takım gözäl kız vermää çıraa hem da taa sormaa ona, kayıl mı.

Penku çıktı içerdän, braktı karılar başarsın bu, onun esabına gelmäz işi.

- Sän nası deycän? – sakına-sakına başladı Sanda çorbacıyka lafetmä Manuşlan, - Kayıl olacan mı bizim Tudorkaya güvä olasın?

Manuş diylmiş o pek tamahlardan hem düşkünnerdän, ani kayıllık versin kendisinä karı almaa bir hastılıklı kız, nekadar da zengin o olsa, ama canaabet bilirmiş, nedän Tudorkanın zoru. Kendi dä tä artık üç yıl

olmuş raatsız kalalı hep o “marazdan”. Bu beterä ilktän başladı kırılmaa, iilti gözlerini aşaa, sora çok yalvartmadı kendini cuvap etti:

- Kayılım.

Tudorka bu lafi işittiktän sora, hiç bir yardımsız kalktı döşeklerdän da sarıldı balaban geniş arkalı, kırmızı çiyreli, kara bıyıklı, çatma kaşlıya. Sanda da, ana gibi, çevirdi onnarı ikonala karşı duvalarını vererek. Tez çaardı Penkuyu da, bu cuvaplı saatta iy laf sölesin. Boba da geldi. O buldu kendinä kuvet ensemää kanırlıklını hem adeti. O söledi haliz boba lafı:

- Soslämedin, kızım, ananı-bobanı, ama bän seni kısmetindän, ayırmaycami zerä günahta kalırım, ko allah-panayıya da sizi ayırmasın saalıktan, kısmettän hem biri-birinizdän.

- Kahırlanma, bobam, ani soslämedim sizi, - dedi Tudorka. – Baksana benim sevdama, o boyara da benzeer, ama taa pek – islä adama.

Hakına da, Manuş, geniş arkalı, balaban, kaavi – doldurmuştu içersini. Tudorka bir aftanın içindä geldi kendinä, kurtuldu hastalıktan. Tezdä çıktı Tudorkanın kızıardaşının da kısmeti. Ona dünürücü getirdi genä Manuş. Belli bişey, kendi Gankanın izindän Gankaya güvää oldu bir odesli çocuk. Açan evlendilär, Penkunun ikinci kızı da çıktı bobasının hatırandan. Penku istärdi uşakları yaşasınнар kendilerinnän bilä, baari bir kasabada, ama Ganka aldı çiyzi erinä para, da diyşildi Odessä sora da Peterburga. Taa sonunda Gankanın adamını Peterburgta da gözä almıştı candarlar, revolütiya işleri için da bu beterä o karısınнан gitmişti êmigraçıeyä Cenevaya. İçerdä ihtärlara kaldı sade bir sevinmelik – Tudorkaylan Manuş şindi artık kızlan güvää birtakım sevgiliydilär Penkuların evindä. Çorbacı braktıydı hepsini gospodarlı güvenin elinä, angısı çevirärdi işleri hayli taa becerikli kendindän.

- Yapacêk iş, - dardı kimär kerä Penku karısına, Sandaya, güvesi Manuş için, - Çorbacılı da kullanêêr, haylak vakıdını da faydasız kaybetmeer. O kemença elindä hepsini aalêdêêr da, oynadêr da.

- Saa olsun, kısmetliymiş Tudorka, - cuvap edärdi Sana...

- Tä bu takım, dostlarım, bän bir çala boyar oldum, - sölärdi Manuş. – Kaynattım Penku vardır çok kerä annattı bana, ani Bolgrad kasabası onun dädusunun, Kostaki Kanazirskinin, topraanda konmuş. O anılmış vakıtlarda, açan Aleksandr Sergeevič Puşkin uuramış bizä Bolgrada, kaynatamın dädusunda, Kostaki Kanazirskidä duruklanmış da musaafirlik etmiş... Annadayım onu da nası kaynatamın dädusu zenginnik edinmiş da boyar olmuş. Adı, tä nasıl söledim, Kostakiymiş. Bu işleri bana büyük havezlen kaynatam Penku annadardı. Gelmiş moş Kostake burayı Bolgariyadan. Bozgunculuk cenk vakıdında türk

padişahına karşı koymuş. Paşa dâdu Kanazirskinin kafası için çok para uura koymuş, ama zormuş bulmaa onu. Kostaki Kanazirsri kendi beygirlerinnän hem taa yakın dostlarından Artık cenk edärmüş rusun askerindä türklerä karşı. Tä bu işlär için, cenk enseyişlän bittiynän, rus padişahı Kanazirskiyä ölçmüş dört bin beşüz desyatına toprak Yalpug deresinin aşaağı akıntısında, çayırlarinnän hem göllerinnän bilä. O gelmiş erleşmiş eni topraanda, sayılêr tä bu büünkü Bolgrad kasabasının erindä, angısı o zaman henez peydalanırmış: göl boyunda irmi-irmibeş ev, yazın sıcak, toz bulutlarından sarılı, kışın da poyraz lüzgerinä karşı. Burada kaldırmış kendi evini da, Kostaki Kanazirski. Büün neredä bizim park bulunêr, ani puşkinin adını taşıyêr, orası taa o zamannar boş lukmuş, yapıntı varmış sade neredä şindi bulvar bulunêr, ama parkın erindä, göl boyunda büüärmiş sade birkaç kavak aacı. Aleksandr Sergeeviç Puşkin bulunurkan musaafirliktä Kostaki Kanazirskidä, ev saabinnen çok kere geziyâ çıkarmışlar kasabanın kenarına, orayı göl boyuna. Günün birindä sıra gelmiş da poët demiş Kostakiyâ:

- Bozmaz, gospodin Kanazirski, temelleyäsiniz tä burada bir gözäl park, yapasınız hayır, bir dinnenmäk eri. Anar canabinizi büünkü yaşayıcılar da, gelän unukalarda.

- Kostaki lafsız kayıl olmuş da kendi da bir akıl vermiş musaafirä, hatır göstereyin deyne:

- Gözäl iş nietlediniz, efendi Puşkin, - demiş çorbacı. – Ama nändan insan bilecek, ani biz ikimiz çekettirdik bu parkı?

- Pek kolay, - cevap etmiş Aleksandr Sergeeviç. – Yazılalım tä bu kavak aacında, ko bu aaç kalsın orta erindä parkın, ama ötää doru ne fidan dikeceğiniz, dikiñ doz dolayında.

Taa ertesi günü bu enilik çalınmış kasabalıların kulaklarına: küçüü-büyü çıkmışlar eri düzeltmää, fidan koymaa. Çıkmış kendi Kanazirski dâ musaafirinnän işä dikmişlär ikisi birär fidan, ama tä insanın aklında kalmamış, angı fidannarı onnar dikmişlär. Sora insanın zaametinnän hem Kanazirskilerin yardımından bizim park büümüş tä olmuş nicä şindi sık hem balaban aaçlı, çiçekli, gözäl. Ama adı son-sonunda “Puşkin” kalmış. Tä en ilkiniki kavaktan, angısında büün dâ durêr ilkin Puşkinin laabı kendi elinnen çizili, sora da Kanazirskinin – hep Puşkinin elinnen yazılı. Sadä ani bu üz yılın içindä kavak büümüş da evelki paalı musaafirin yazıları çıkmışlar pek yukarı.

Manuş çıkardı masa çekmecesindän dâ gösterdi bizä Kostaki Kanazirskinin fasıl uzun bıyıklı simasını, angısını, çünkü Puşkin resimemiş o evelki zamanda.

Sesleyännär yoktu nasıl inanmasınnar bu annadıcının laflarını, neçin ki hepsimiz istärdik aslı olsunnar. Onnar doldurdular bizim üreklerimizi hodulluklan, ki bizim dä duuma tarafımıza bölä hatır gütmüş dünnä anılmış poët Aleksandr Sergeeviç Puşkin.

- Kısmetli mi yaşadın boyarın kızınnan? Nända kaldı şindi Tudorkan? – sordu sesleyicilerdän biri.

- Dostlar, - cuvabını etti annadıcı, - nekadar kayınnan hem kaynatam saadılar çalışırdım götürdeyim gospodarlı, onnarın yanı sora hep taa boyarlanırdım bän dä. Ama saklamaycam, çok kerä aklımca sayıklardım: “Neyä läüzim bana bu zenginnik!” Sadä ayıptı bana ihterların üzündän brakmaa bu varlı bir tarafa. Deyceydilər: “Tä bosyaktan adam olmamış, olmaycêk ta. Yaktık gül gibi Tudorkayı”. Ama, açan onnar saalık braktılar, bän vazgeçtim çorbacılıktan da verildim en sevgili zanaatıma – muzikaya. Necäz bilirdim manastırdan bana az geldi. Gittim Odessä, (param vardı) ürendim en anılmış muzikacılar da. Etiştım Odessin opera teatrasında çalgıcı. Yaşardım aylämnen Odesstä, varlıkta hem pek gözäl dirliktä. Vardı iki uşamız: biri çocuktı-koyduydık adını Ruslan, öbürü dä kızçaaz, adı Lüdmila. Çorbacılığımızı Bolgratta götürärdi vekillär hem çıraklar. Siyrektä bir karım Tudorka gidärdi Bolgrada, dolaşırdı evi, çorbacılı, ama bän sadä çalgıcılıkta gezärdim. Tudorka beni annardı hem pek sevärdi seslemää kemeçemi. Sanırdım kısmetli yaşamamızın ucu olmaycêk.

Ama yaşamak diyl her kerä ölä, nicä biz isteeriz. Hata-bela hırsız gibi saklıdan geldi. Da ansızdan kar-kaybetti sevinmeliimi, düşürdü en aşaağı basamaa. Holera girdi içirimizä. Etiştirämedik çıkıp Odesstän dä kaçalım karından... Orada, Çum bayırında üç günün içindä gömdüm sevdami Tudorkayı da, uşaklarımı Ruslannan Lyudmilayı da...

Annadıcının gözleri nemledilər. Gündän yanık kel annısı sansan taa yalabıdı. O sansan üfkeylän kavradı kemeçesini da girişti bir garip hava. İşidilirdi Bethoven. Çalgıcı ölä erleştirärdi, ki en prost muzika annayıcısı yoktu nasıl annamasın bu zor darsık üüreeni adamın. Bana gözlerimä dolardı yaşlar, yanımda sesleyicilər dä silärdilər gözlerini. Baktım çalgıcıya. Neçin onun gözleri kuruydular? Bezbelli bu kaavi adamın can erindä kalmıştı yaşları. Sade eski kemeçesi göz yaşına boldu. Onun strunalarından hem kaşından dökülärdi iyri tuzlu yaşlar, sora muzika götürärdi sesleyicileri yaşamak ortalına, gözäl dünneyä, anılmış Puşkinä. Kemeçä däärdi, ani yaşamak basamaklı, zor hem kolay, şen hem garip, fukaara hem zengin – başka türlü o yok. Kemeçä enidän gezdirdi bizi tä o erlerdä, angıları için annattı Manuş laflan.

Çalgıcı bitirdiynän havasını, bir aar susuntuluk oldu. Hepsi aklınca düşünärdi kendi yaşamasına hem Manuşa. Kemeñeci dä iiltti kafasını aşaa da sustu kalanınnan barabar. Kimsey eltenmäzdi bozsun bu usluluu, salt o düümüklü strunalı kemeñä enidän girdi düşünmeklär arasına, o enidän, nesä, başladı annatmaa. Bu sıra artık Çaykovskinin hem Galinkanın, Puşkinin yardımınnan. O annadırdı te onnarı, neyi Manuş annadamadı hem kimsey yoktu nasıl annatsın laflan...

- Almadı çuma salt beni, dostlar, braktı büünkü günnerä. Yalnız kaldıktan sora bana boyarlık hiç tä yaraşmadı. Tezdä etiştirdi kıtlık yıllar çorbacılıım başladı geri gitmää. Sımarladım çıraklara hepsinä versinnär pay da kim nerayı gözü görürsä. Ne kaldı etiştirdim saurup satmaa hem baaşlamaa, çok verdim üsüzlerä. Mitran Paniyä baaşladım toprak parasız. O etiştirdi baalar, açtı burada kırçma da tä sulêêr bizi dayma parasız. Kaldı sadä evim kemeñäm hem tä bu kuşaam.

Manuş gösterdi kırmızı yapaa kuşaanı, angısınnan sarılıydı beli hem dä şkembesi dä bütününä. – Gezerim, çalêrim panayırda. Bu zanêêtım hayli taa çok yısıdêêr can erimi, nekadar zenginnik yısıdardı. Olmaydı sevgili zanêêtım enseyämeyceydım kahırları.

Kara, sat-pat bozlan çalgın sakal az-buçuk titiredi, üsek geniş annıda buruşuk katmerleri sansan taa sıklaştılar. Gündän yanık surat hem kel kafa sansan taa da hem oldular, Manuşun vardı belli-belersiz kıvrık burnusu hem pek pak bakışlı, koyu kara gözleri. Bu kendi simasının o büülediydi sesleyicileri. Ama duygular topluşta taman olmaycêydılar, eer almayaydı taa da pek büüleyici kemeñesi, angısı çıkarıp gaaripliktän şennää götürärdi, sora denizi dalgaladırdı baayın yapraklarını fişirdadırdı, lüzgeri estirärdi, tarlada ekin çalkardı, yaamuru yaadırırdı. Sansan yaşamayı her taraftan aktarıp söölärdi: “Nayın, bakın, neyi gözlän görämediniz hem laflan annamadınız, duyguylan duyun, çekin dä bilin, ani yaşamayı lüzüm yapmaa taa gözäl, taa dolu. Tä buydu Manuş...

Kimdi Mitran Pani?

Uzun Stepanın Mitranın Panisi, fukaara başçivancı oolu, duuması Kayraklı küysündä. Oydu Bolgrad panayırın suvan-sarmısak hem kupriva-labada satıcısı. Onbeş yıl bobasınnan barabar kopar hem naanä satmaktan adamcılayın don da sırtına alamamış hem karnı hojma yarı-yarıya aaçtı. Ačan bobası ölmüş, o kalmış irmi üç yaşında karısınnan Matronkaylan, ama anası ölmüş taa küçükkän. Pani işitmiş, ani Manuş Bolgrad merasını satêr, gelir ona da deer:

- Af et beni, batü, oldu üç yıl sıravardır görerim seni panayırda halk arasında, hiç şüpelemäzdim dä, ani varmış bukadar zenginnik. Pek

istârdim sesleyim senin kemeçeni, annatmaklarını, ama bobam hiç bir kerâ bilâ brakmadı sesleyim seni nası lââzım, sade saklı ondan nekadarcık işidirsâm, oydu benim. Bobam toplayıcı, sıkı adamdı üredârdi bakêyim alış-verişâ, parayı sıkayım da ozaman, çünkü, adam olacêymış, ama eer bakarsaymış sizin gibi panayır maymunnarına, pak aaç kalaceymışım.

- Seslä bobanı – cuvap etmiş genç erifâ Manuş.

- Sesledim küçüklüümdän beeri, nası kendimi bilerim, avşam-sabaa dizâdan su içindâ, günün göbeendâ iki adım başça erindâ savaştık bakınmaa, adam olamadık, sırtımız hep yamadan görünmäzdi, soframız da ya sade yavandı ya da heptân ekmeksizdi.

- Neylen alış-veriş yaptınız panayırda? – sormuş ihtâr?

- Sarmısak, suvan, kupriva, labêdê, kopêr, kimâr kerâ biber-patlacan sattık.

- Bu mallan, bizim vakıtlarda zor bakınmaa.

- Ver akıl, nasıl bân da azbuçuk baari çıkayım yokluktan?

- Şarap sat, ozaman beki onarsın.

- Yok baalarım.

- Satayım sana toprak da etişer baalar.

- Benim param yok neylen topraa ödemää.

- Al veresiyâ Sımayıl yolunda üç desyatına. Yavaş-yavaş ödârsin.

- Ama sän beki şaka deersin?

- Diyl şaka, dost, demiş kel kafalı ihtâr, - git tä başla işlemää...

- Zor olacêk bana seninnen ödeşmäâ, - demiş Pani.

- Korma, zorun ötäyanında kolay, herkezinâ zor. Sölä bobana gülmesin beni, zerâ, kim aalemi güler, o kendini güler. Bakêrim sana – benzeersın islâ çocaa, yapayım sana taa bir iylik, bekim jlursun adam, raz okadar hızlanmışın: git tä söölâ bobana, ani te o panayır maymunu parasız baaşladı sana üç desyatına baa eri Sımayıl yolunda.

- Bobam bir ay oldu öleli.

- Diyl islâ ani ölmüş, yok ne yapmaa dünnâ ölümlü, ölümsüz yok yaşamak. O lââzım yaşamayı enilemää deyni, ona taa geniş yol açmaa deyni.

- Oldu zavalı iyi gün görmedään, - kahırlanmış ool.

- Sana baaşlêêrim topraa. Git tä kend,başına savaş adam olmaa.

Mitran Pani bunu da işittiynän, bilmâzmiş nâpsın sevinmeliktän.

Genç karısınan, Matronkaylan başlêêr bu toprakta ter dökmää. İlk yılın yapêr baa erindän gerää gibi arpa, birazını da diker baalar. İkinci yılın doldurêr kalan erini dâ baalarlan. Taa ötäâ dooru Pani yapêr bir fukaara balaganı panayır erindâ da artık satêr ilk berekettän şarap. Bu

içki Paninin elini halizdän başlêêr gümüşletmäâ. Balaganın erinä tezdä panayır meydanında kalkêr bir büük ev, altında da bir geniş maaza, angısında kışın sıcak olurdu, yazın da serin. Bu maazada satılık şarap başlêêr hiç bitmemäâ. Mitran Pani olêr adam. O ister artık Manuşlan ödeşsin, ama bulmuşun, kim lafindan dönecek.

- Bän dedim baaşış, baaşış tä olacêk. Neçin ozaman ödämedin?.. İstär millioner ol, bän sendän para almaycam. Bendä laf bukadar, - kesmiş ihtär.

Nesi var, panayır daaldıynan, Manuş kemeñesinnän hem dostlarinnan hojma uurardı derin maazaya. Onda deyni hem kompaniyasına kapular her zaman açıldılar ardından. Taa sonunda bay Pani artık kendi dä olmuştu paycı Manuşun derneklerindä, bitkidä dä bizim baş öndercimiz gibi vazgeçtiydi zenginnenmektän da girdiheptän gücük fikirlilerin arasına. O pek käämil kaval çalardı, çırtmada da islä becerärdi. Şarap satmak hem baalar işlemesi kalmıştılar tombarlak Matronkanın hem iki çocuunun üstlerinä. Matronka da islä bir insandı, adamını kötölemäzdi, ani iştäñ brakıldı deyni, ona baarmazdı. “Ko iy lensin sevdiy işinnen, - dardı o, - şindiyädan etecek nekadar zett cekti”. Bu Mitran Paninin maazası tezdä kabul etti eni ad: “Manuşun meñenati”. Burada bän işittim çok işlär, angılarını, paalı okuyucular, sizä dä annadêrım tä bu kiatçıkta.

Panayır daalıştıktan sora bu bizim meñenatta büük iskusstvo işleri çekedärdi. Kavalcılar hem çırtmacılar, düdükçülär hem kalan instrumentçilär Manuşun kemeñesinin aardına “Kara şal” türküsünün sesini çalardılar. Muzika bittiynän çıkardılar birkaç kişi, aktörlük vergililär grimnän takım düzülü koyardılar “Boris Godunovu”, ölä, nicä tezlää improvizat edäbilirdilär. Kaç kerä bu pyesalarda vardır bän dä oynadım!

Mitran Pani kavalın içinä pufkurardı su erinä biraz şarap, çünkü taa iyi ötärmiş, da oturup bir batlaan üstünä başlardı aalayış havalarnı kavratmaa, onun ardına Minkuların Stifana seslän pietlerini söölärdi:

Tudorki gitti baalara,
Baalara maslini toplamaa.
Tudorki gidincä yoruldu.
Tudorki yattı dinnenmäâ
Maslini aacının altında,
Eşil dä çimenin üstündä.
Tudorki uükuya kaldı,
Tudorki uükuya daldı

İlk mamusu düşünä geldi:
Tudorki, mari Tudorki, - dedi, -
Bän oldu dokuz yıl öleli,
Kim senin başını yıkêêr?
Kim senin peliyni örer?
Tudorki dedi mamusuna:
Bobam çoktan evlendi,
Bir başka mamu getirdi,
Başımı da yıkêêr,
Peliymi dä örer,
Ama sana benzämeer.
- Hele getir, kızım, teknei,
Bän dä yıkayım senin başını,
Ufacık peliyni öreyim,
Kızım” deyip tä seveyim.
Tudorki getirdi tekneyi.
Nändan da esti bir lüzgär,
Bir lüzgär, incecik lüzgär.
Maslini aacı sallandı,
Tudorkinin yanacına
Bir maslini düştü.
Tudorki birdän uyandı,
İlk anasından ayırıldı.
Tudorki, gaarip Tudorki,
Pek mi zoor etti bu sana?
Kayıldım, kayıldım, allahçım,
Okadar ömürüm olaydı,
Nekadar anamnan biläydım.
Betfam sana, maslini,
İlkyazdan kuru olasın
Meyva da başka yapmayasın...

Kimsey bilmäzdi Stifana gelinin yaşamasını, ne da aylesi için bişey. Varmıydı onun adamı hem uşakları, osaydı yokmuydu, sormaa zordu, kim dä savaşardı üürenmää, o saat kabuledärdi kesen-kes cuvap:

- Aktarma benim üreemi, bak kendi işinä, diyl senin işin, sor taa iy başka işlär. – Hem taa başka bu takım cuvaplar.

Stifanka Bolgrad panayırında semiçka satıcıykasıydı, laf edärdi iki dildä – gagauzça hem arnautça, türkülerini çalardı gagauzça. Sölärdi, ani işitmiş onnarımalisindän boba tarafından. Giymniydi o hojma bir mor çit

fistannan, kışın mırmırını çukmannan, marakinalı güüslüklän, boynusunda vardı bir dizi sedef, iki dä left. Kollarında gümüş bilezicklär, onnar da türkücüyka malisindän baaşıştılar. Başında taşırdı kara uzun püsküllü şalinka, kimär kerä mor şalinka hep ölä uzun püsküllü. Stifana diildi pek genç, ama gözäl insandı. Semiçka satmaklan çok mu kazancan? Karı henez karnını doyurmaa da etiştirämäzdi, yokluk beterinä giimi dä pek bir takımdı. Onun duuması Kara-Kurt küysündändi. Karnını hem canını çok kerä salt türküylän doyurardı Mitran Paninin meçenatında. Sadä burada idiyn hem içtiyn için öder sorulmazdı. Ne vardı harcanardı, açan da yoktu bişey dayanırdılar yoka.

Mitran Paninin evindä bän karşı geldim Kayık Orgiyi dä – bütün dolaya baş düdükcü; Kuninin Vaniyi dä – bir aar başlı adam, ama pek büyük laf ustası. O alatlamazdı cuvap etmää hem annatmaa, ama açan söölärdi, vardı ne sesleyäsin. Pek avcılı sevärdi, vardı bir dä tüfää hem ürenik tazısı hep onun ardında sündüklenärdi. Ünürdü, ani kırk yıl olmuş avcılık eder, ama av eti dadarmış ozaman, açan pannayırdan satın alırmış. Bin dokuzüz beştä padişahlıkta bozgunculuymuş işlär deini kuvet izmetçileri izin etmişlär hepsinä avcılara getirsinnär tüfeklerini yazdırmaa, çoyu savaşmış saklasın, birtürlü kurtarsın tüfeeni registraııyadan. Ama Kuninin Vanisi kendi çekilmiş gelmiş prikaza bir demir kavallan elindä.

- Ona tüfek dener, gospodin naçalnik, - demiş Kuninin Vanisi, - olur acıtsın da, kanatsın da, orasına bän karışmêêrım.

- Ne getirmişin bunu bizä? – sormuş bir kuvet izmetçisinin biri.

- Diil mi canabinnär çaardınız tüfekleri getirelim?! Bän dä dedim getireyim, beladan korkêrım...

- Bu tüfek mi? Nası tüfek o?

- Tä nası görersin, tüfek, bakma ani ölä görüneer, o urur da.

- Ne deliyä çıkarêrsın kendini, nası uracêymış bu demir parçası?

- Tä nası! – deyi vermiş Kuninin Vanisi dä erifin kasıklarına bir kaval kaptırmış... Toparlanmış bir kavraşmak! Buvaz-buvaza gelirmişlär avcıylan kuvet izmetçisi. Barışa çıkmış prikazdan hepsi yazıcılar, kendi en baş çorbacı da. Kuninin Vanisi burada da ilersini almış:

- Gospodin naçalnik, - demiş o göstereräk elindä kavalı, - geldim bän tüfeemi yazdırmaa, ama canabinizin bu izmetçiniz, ani borcunu yapacêk girişti beni gırtlêklêmaa. Ne zakonda böölä mi yazılı?

Hepsi görüncä “tüfää” başlamışlar seslän gülmää, ama öbürü kasıklarını tutarak çıkmış naçalniin önünä:

- Vaşê blagorodie, bu hayırsızın var kefi cümbüş yapmaa, ama tä o gülüntü demirlän beni ne kaldı öldürsün. Canabinizin beki güleceeniz dä çıkêr, ama ...

Genä bir gülüş kopmuş. Taa lafetmää hem annaşmaa yokmuş neyä, naçalnik izin etmiş:

- Git, hozyain, sän bu tüfäännän evä da bak işinä. Bizdä nekadar iş var etecek, cümbüş patlatmaa yok vakıdımız.

Bunu işidincä Vani sıyrılıvermiş evä sansın hiç yokmuş orada. Sade o erif düülmüş kalmış hem dä kendini islä tüfää “evdä yazılınmadık”.

Ama sade bunnarmıydı Mitran Panidä musaafir? Manuşun dolayanı üklüydü sade talantlan. Tä Dragan Todilerin Vanisi, çobanı evel, ama şindi çırtmasınnan burada orkestrayı tamamardı. İlişlerini Dimusu kavalınnan duêt çalardı kendi Mitran Paniylän barabar. Gurgu Dodur pek käämil dau lu düvärdi. Modaların Toduru sıklık çalardı, Çüliklerin Vanisi hem Mokênnêrın Mitisi anılmış oyuncu başıydılar... burada can iylärdi onnar, kim ani yoktu nasıl dayansın türkü çalmadaan, oynamadaan, gözäl hava seslämedään, karışmadaan gözälä...

Gözellää karışmaa hepsini insanı çeker, ama kimisi onsuz pak yaşayamêêr. O zamannar, angıları için laf gider burada, iskustvo sokakta sıbidılıdı, da tä neçin pek zordu onnara kim gözelsiz er bulamazdı kendinä. Ama dünnä var dünnä, o talantsız olmadı taa en derin vakıtlardan. Talantlar her zaman duvardılar, çoyu taa duuduynan batardılar, sade kimisi batınca azbuçuk etiştirärdi şılasın kendiycesina; kendi şavkçaazınnan, kendi vakıdına görä.

ŞATRADAN – KOLHOZA.

Şatracı gezek çingenelär ansızdan peydalandılar bizim küyün kenarında. Açan sabaylan kalktık, çayırdı artık hepsi erleşmiştilär. Beş-on örtülü üstlü taliga birkaç ta erdä gerili şatra sansın taa bir küçük küycäz bizä yannaşmıştı.

Köstekli beygirlär otlardılar çayırdı, güneşlen barabar şatraların içindän çıkardı kara-kara çır-çıplak uşaklar, uzun kara pelikli, güüsleri açık çingeneykalar hem kara sık sakallı, güüsü kıllı çirkin bakışlı çingenelär. Bizä, küylü uşaklara, bundan taa büyük maraklı iş yoktu nasıl olsun. Nekadar “musaafirlär” kenarda durdular, analarımız günün boyuna evä toplaymazdılar. Biz unudardık, varınca, , ekmek imeyi da, may-may çingenelerä karıştıydık: kenarda bir taş aulun üstünä oturup siiredärdik eni komuşların her bir adımını da.

Avgust sabaaları çiyli hem serindilär. Şatracıların arasında dört erdä yanardı ulilingalar, çıplak uşaklar da onnarın dolayanında yısınirdılar. Ortalıktakı ateşin başında oturardı bir pek kalın ihtär çingeneyka. Buruşuklu suratı büüktü. Orada vardı er geniş kalın dudaklı aaza da, kos-koca kıvrık hıyar kadar burnuya da, katmerli üüsek annıya da. Biz sonunda üürendik, ani bu Nana babuymuş – bütünnä taborun başı hem anası. O sıkıştırardı baş parmaannan uzun ssaplı çölmek lülesinä tütün, sora uzadıp iki uzun tırnaklı kirli parmak hiç bir korkusuz alırdı kor da koyup lülesinä ateşi, başlardı sıkı-sıkı onun çıbını emmää. Bu fasıl bacalık gibi lülä git-gidä taa pek aliflenärdi, babu da aazından, burnundan hep hep taa büyük tütün bulutlarını pufkurardı. Çingenäyka sansan sevineräk, ani tutuştu lülesi deyni, havezlän kullanardı işini: çekärdi tütünü içinä, sora pufkurardı onu yukarı. Sabaakı sak havada çingenäykanın tepesindä kalkardı tütündän bir kocva direk, ama lülenin kendi saabisi, nasıl oturmuştu dördüllüyä, pek benzärdi bizim evdä bacalaa, açan mamu onda yakardı tezek ateşi çörek pita pişirmää deyni...

Dartılıydı Nana babu kara şalinkaylan, uzun püsküllü hem büyük kırmızı güllü. Geniş hem hep ölä güllü alacalı fistan örtmüşdü karının keresteli dizlerini. Boynusunda, fistanın üstünä, babu asmıştı altı sıra gözellik: ilkin, ensesinä taa yakın, vardı bir dizi iyri kömür kara boncuk, sora gidärdi iki sıra biaz sedef, onnardan taa aşaa sarkardı iki sıra ufak yalancı altın, bizdä onnarda deerlär left. Kulaklarında asılıydı büyük yalabık küpelär. Kara şalinkanın püsküllerindä düümüklüydü bir maavi boncucak kırmızı iplicaklan, bir dä kırmızı boncucak şaavi iplicaklän. Belindän aşaa, neredä fistan paraşut gibi yayılmaa başlaardı, saa dizindä, babunun cöbü görünärdi – kos-koca çuval aazı may iki karış uzanmıştı.

Belliydi, neredän saabiykanın eli gezmişti cöbün içinä – yolcaazda fistanın alacaları kirdän kaybelmiştilär.

Lülesini islä kazıştırdıktan sora, babu başlaardı ateşlen iylenmää, bir çırpıylan durmamayca korları deşärdi. Dolayanında torlak uşaklar, bakıp ihtära, onnar da ateşlän oynardılar. Kimisi, taa kabacaları, ani omuzcuklarında vardı biräk bez gölmeciki sadä ani giymni sayılsınnar deyni, ama göbekleri dışardaydı, gidärdilär meradan yakacêk toplamaa koçan, tezek – bulursalar da atardılar ateşä.

Bir gün, açan gün artık taa yukarı çıktı, sabaa serinnii da başladı geçmää, ateş yanında kalabalık çeketti siyrelmää, kaldı te onnar, kimin ahtı (vakıdı) vardı oynamaa. Birkaç küçük karagöz şımarırdılar, kolaşırdılar, biri birini ateşä itirmää savaşırdılar. Babu onnara bakıp çirkin-çirkin baarardı, ama çingenecikläk drem seslemäzdi, takazalar pak lüzgerä gidärdilär. Huluzlar kollardılar sade babu kavramasın birini gölmeeni elinä, ama ani erindän kalkmaycêk o belliydi. Pak çıplak olannar taa gamsız şımarıp yansıldılar kartı – onnarı yoktu nadän tutmaa. Çingeneyka erindän kıpırdamazdı hiç, sansan kazık kakılıydı orada. Üfkesindä hızlanırdı oturaktan tutmaa, ama yorulmak boşunaydı. O salt güldürärdi uşak bölüünü hem kızıştırdı onnarı taa pek babunun yınadına şımarsınnar. Son-sonunda Nana babu braktı baarıp uslandırmayı da yaptı kendini ani uyuklêêr. Taa ahmak olan gölmekli çingenecik taptı bu tuzaa da yaklaştı babunun yanına, ama o ansızdan nica bir kartal kavradı bu oyun sevicisinin gölmeeni eteendän: gülüş kesen-kes geçtiydi aalayışlan baarışa. Babu da kalın gıcırtilı seslän söölenärdi, sora kavradı bir ateşli fişkan da haşladı ona iki-üç boylu boyuna. Öbür uşaklar toplaşmıştilär dernek tä bu yol artık diyl babuya, ama ahmak tutulmuşa gülärdiläk bayıla-bayıla. Çingeneykasaydı bunu düveräk, çekişärdi öbürlerinä. Baardıkça kuyu gibi aazında, bir peydalanıp, bir kaybelirdi iki ayıra-ayırı ön diş, angıları okadar iyriydilär hem tütündän sararmıştilär, ki pek benzedärdim onnarı bizim bakırlıkta kazıklara. Her bir çirkin baarmakta kuyudan firlaardı tükürüklän karışık tütün. Küçük çingenecik kıvrılıp savaşırdı kurtulsun, ama yoktu kolay kartı ensemää, bitkidä buldu kolayını: uurladı da babunun iki parmaanı birdän ölä daladı, ki o dapturu geldi. Nana babu silkärdi kannı parmaklarını, ama çingenecik artık öbürlärlän biläydi. Orada kalktıydı bir gülüş çayır almazdı.

Taligaların birindä bizä deyni başka taa da meraklı bir iş: sincir edeklerdä baalydı iki ayı, biri sarı-boz, biri dä kara. Ayıları doyurardı bir delikannı çingenä Mihalaki, onun vardı geniş kırmızı kuşaa hem kirli gölmää. Mihalki atardı buruk bacaklı hamellerä ekmek parçası, kemik,

hem başka manca kırıntıları, açan o gördü, ani zulumnar babuyu aalattılar, hızlandı da kouladı onnarı. Geldi, nesitydi, lafetti ihtärlan, verdi ona bir çıkı tütün dä gitti genä ayılarına. İşidilirdi, ani Mihalki Nana babunun en sevgili unukasımıŝ raametli kızından.

Kenarda musaafirläk okadar fasıl yaşardılar, ki onnarı siiretmää toparlanırdı diyl sadä uşaklar, ama büüklär dä bu beterä küy çorbacıları saabi çıkardılar. Çingenelerin taa geldii günü sokaklarda gezdi vornik Nüklay da tembihledi insanı, açmasınnar aazlarını çingenelerä, ama işinä baksınnar, hem kuşku olsunnar, zerä bu şatracılar var nasıl türlü hırsızlık yapsınnar. Taa birkaç gündän sora candarlarlan şef istedilär büük girginnik göstersinnär.

- Bän bu hırsızları koulaycam bizdän, gitsinnär başka erä, kalan belalar küydä etmerlär da taa üstünä dä bu edeksizlerdä her gün bela beklä, - dardı o.

Ölä dä o günü çekildi-geldi çingenelerin taboruna üç candar tüfeklärlän hem vornik Nüklay (bu yalayıcı südüksüz küydä insan kurtuldu göz çıkıundan vorniktän). Candarlarlan hem vorniklän bilä kendi şef tä hızlanmıŝtı çingenelerin taboruna. İlktän küy başları nesitydi lafettilär şatra önündä büük kara sakallı, geniş arkalı çingenelärlän, ama olmalı annaşamadılar da şef başladı baarmaa:

- Şindi taa koşup gidäsiniz, - paralanırdı o tüfeeni omuzundan erä indireräk, ama şatracılar hiç davranmadılar da, bu usluluk onu taa da pek kızdırdı. Şef hızlandı kavrasın bir çingeneykayı peliyndän, ama osaat kabuletti bir koyu tükürük suratına. O tezicik çıkardı basmasını da silinärdi, ama candarlar hem vornik savaşırdılar “kabaatlıyı” tutmaa, çingeneyka girdi şatra içinä ordan da çıktı bu duşmannara karşı beş-on karı küçük çiplak uşaklarlan kucaklarında. Onnar hiç bir korkusuz örürdülär kurulu tüfeklerin üstünä, urardılar candarlara tepmeylän, atardılar gözlerinä toz hem kül. Şef hızlandı yardım etsin candarlarına, ama bir edi-sekiz yaşında uşak geldi şefin ardından da ne kuvedi varsa bir çekiç döşedi onun boşuna. Çorbacı butakım atakayı beklemäzdi, ansızdan urmak onu semä etti hem da acıdan oturdu tüfeeni takırdadarak... Düüşärdi sade uşaklar hem karılar, adamnar bir taliga ardından sade bakardılar. Açan bän baktım, candarlara, onnarın da biri artık erdeydi, vornik Nüklay kaçardı yırtık gölmeklän hem gözlerini uvarak, onun ardına küyä doru kaçardı taa iki cändar alkan suratlarlan hem başkabak. Şefin da işi bir çekiçlän kalmadı, onun üstünä hızlandı iki-üç pelikli da başladılar saçlarından dartmaa. Son sonunda işidildi şatra içindän Nana babunun sesi da cenk birdän birä kesildi. Karılar, uşaklar hem adamnar da sauşmuştular şatralara, taborda sansın can-cın

yoktu. Şef kalktı toz içindän dä silkineräk iiri-iiri adımnarlan dooruladı küyä, onun da aardına alatlayrak gidärdi tabordan bitki candar da topallayarak hem çirkin-çirkin şatralara bakarak. Buncaaz oldu – küy çorbacıları çingeneleri başka dürtümedilär, ama şefin istoriyası çok yıl sıravardı güldürdü küyü, vornik Nüklay da ölünçä çıkamadı ne bir konuşkaya, ne dä pazarlarda bir dernää – onu o saat gülmää alırdı küçüü-büüyü.

Nesi var, küy başların şüpleri aslı çıkmadı – iki ay durdu yanımızda çingenelär, kimsedä bir kayıp olmadı. Şatracılar, kimsedä bir kayıp olmadı. Şatracılar yaşardılar kendi tabor zakonnarınnan: sevinärdilär, çekişärdilär, düşärdilär.

Dooruluk için kimseyä danışmazdılar, onların vardı kendi sudları, kendi doorulukları. Hem taa bir belli edilecek iş: taborda haylakçı may yoktu: çilingircilik işini hepsi becerärdi – kazma, kürek, nacak, keser onnardan alırdı bütün küy. Bundan başka onnar bronzadan dökärdiläk koyunnara deyni çan, tarak, bıçak hem başka işlär yapardılar, Çingeneykalar hem uşaklar, hakına, çok istärdilär, fal atıp aldadardılar, ama çalmazdılar. Pazarlarda adamnar küy içindä ayıları gezdirärdilär. Çok kerä vardır gezdiym Mihalakinin ardına bütün Pazar avşamadan, ondan islä oynatsın ayıyı yoktu. Kim sokakta siyredärdi, düşärdi versin bir parça ekmek ya bir koç avucu tenä ya da bir ufak para sıbitsın ayıcının avucuna, ama kim teklif edärdi ayıyı auluna düşärdi ya onnuu çıkarsın, ya da bir kazan tenä ya da oynadıcıya bir bez gölmek baaşlasın oyundan başka, ayılar başladıydılar bir çala türlü hastalıkları da alıştıрмаa.

En ilkin çingeneläk yılaçlardılar kenarda yaşayan Karanfillerin Gavruşunu. Bu bir geniş arkalı dembeldi, işlemää, öl, istemäzdi da her türlü hastalık kendinä çıkarardı o boş kafasından. Küylü şakacıların biri çitlatmıştı onun karısına, Nükülnaya, ani çünkü, ayı çiyneşmiş arkalarını, da adamı birtaa ölünçä işä çekecek. Nükülnä dä, karı akı, sanmış aslı, da teklif etmiş çingeneleri. Şatracılara sa taman bu läözımdı, taa bir haylakçı zanaatı.

Bir demirli papşoya çiynettälär ayıya Gavruşun arkalarını, ama hastalı geçmedi, sade ayıcıların işi bundan ötää su gibi örüdü. Çooyu çiyneşärdilär arkalarını, taa çok te o zoruna hastalar, ani şaraptan kurtulamazdılar, ani nazardan çekärdiläk h. b. Haliz hastalar kıyışır mı boz ayının altına kalmaa?

İşidildiymiş taa, ani, kimseydi, istemiş güreşsin dä ayıların. Därdiläk Modaların Manayıl, küyün baş pelivanı, çünkü güreşmiş tä, şatracıların kara ayısınnan da ensemiş tä onu. Ama açan biz, uşaklar, ani

her bir işä göz-kulaktık, görmedik Manayılı güreşirkan, bu var nasıl yalan da çıksın...

Bu sabaa Çingeneläk artık hazırdılar gitmää, avşamdan toplamıştılar hepsini zanaatçılık tertiplerini taligalara. Ayılar baalydılar erlerindä, şatralar topluydular, ateşlär dä süünüktü. Ama ... kalkınmak, neçinsä, duruklanardı, hazır şilteli beygirleri koşmazdılar. Nesedi, olmuştu. Kalabalık toplaşardı ortakı taligaya, angısında süvennerdä baalydı hamutlu iki kara beygir. Olmuştu Nana babu.

Geçinmişti ihtär seksän yaşında, aalayış azdı, ama saalık brakması büük karsambalık karışmıştı. Nana babunun adamı anılmış şatracı çilingir, ölmüştü taa çoktan, büük oolu edinmişti kendinä beygir taliga da gezärdi kendi başına başka taborda. Bu kara beygirläk hem taliga babunun mülküydülär adamından kalma, şindi kalırdılar Nanênın küçük ooluna Moroliyä, angısınan bilä gezärdi babu erdän erä Bessarabıyanın topraanda. Bu taborda, Morolidän kaara, ihtärın vardı bir dä unukası – utancak bir genç çingenä Mihalaki, kalanı tabordan çingenelär babuya diyldiläk hısım, ama Nanê vlast almıştı hepsinin üstünä kendi keskin fikirinnän hem eski zengin şatracılardan çekmä damarınnan, bu beterä tabora bütünnä o ana sayıldardı.

Çingenelerin arasında laf gidärdi, ki Nanê babuda, nereddesä, saklı varmış çokaltın. Bu iş için dä olmalı çoyu beklärmişlär onun ölümünü, sanarak, ani paylaşmakta onnar da bişey hırpalayacaklar...

Ölünün taligasının yanında gezinärdi karılar uşaklarlan güüslerindä, karagöz adamnar kañılarını saurdarak, gençlär, uşaklar. Kimseyin gözlerindä yoktu yaş, sade bir kara saçlı genç çocuk hojma silärdi ennerinnän gözlerini, sora ellerinnän üzünü saklayıp seslän aalardı – bu Mihalakiydi. Babu Nanêylan barabar taborda baş sayıldardı taa bir kart çingenä, Yordan. Onun vardı kulaklarından uzun bıyıkları, siyrek sakalı hem büük hobalık gözleri. Yordan Moroliyi tundan-tuna brakmazdı, varınca izinä iz basardı. Angısına bakardı onu sansın gözlän iyärdi. İlkin Yordannan Moroli halkın önünä taraşladılar Nana babunun cöbünü, aktardılar raametlinin partal rubalarını bir ipädan, kirli yastıcaanı tiftik-tiftik ettilär... Yordan kaçınardı pak dil çıkarmıştı. Koyu kara güüsünü kimsinä yamayıp, nesitydı sorardı, kimisini yakalarından kavrayıp silkärdi nicä mamu hasırı silkär. Düüş pek yakındı, ani var bir laf yakada soluyardı. Ölü şindilik hepsinin aklından çıkmıştı. Kavga gidärdi altınnar için, ama belliydi bir iş: onnar ya kayıba karmıştılar, ya da babuda baştan taa yoktular. Sade ani ensesindä vardı dört büük left, onnar aslı altındılar, adetä görä onnar da kalırdılar ooluna Moroliyä.

Üülenä dooru kavga bir çala süündüydü. Çingeneykalar giydirdiydilär, hazırladıydılar babuyu gömmää. Tezlää yaptılar sandını da taa o günü bütününä tabor gömdülär Nanê babuyu bizim mezarlaa. Bilmeerim nası çingenelerdä adet pomana yapmaa, ama bu ölüdä gördüm, tä nicä: ne mezarlaa, ne da tabora popaz çaarmadılar, ama hristiannı tutardılar pak bir stavrozlan, sık-sık stavrozlarını yapardılar. Stavroz yapmaa çingenelär alıştılar istemäklän hem fal atmaklan, o her bir işi çıkardardı hem yınandırardı da. Ölüyä deyne Hacı Kolinin Nedüdan aldılar bir batlak şarap, koydular onu taligalar arasına, çıkardılar dibini da bir yarım kilalık papurkaylan sıraylan adamnar hem karılar buyurdılar babunun canı için.

- Bodaprosti olsun, - dedi bir kalın çingeneyka da kaldırıp papurkayı dibi kuru içti. Çok-çok yaş dökmäk, nicä bizlerdä yoktu, masa bişey kurulu yoktu, şaraba katık her kezın elindä vardı biräk parça ekmek, ya bir kıymık piynir, ya suvan, ya sarmısak. Butakım geçärdi Nanê babunun pomanası...

Açan knada bitti şarap, avşama vardı taa gerää-gibi vakıt. Pomanacılar başladılar git-gidä taa hızlı lafetmää, taa ötää doru bir sarp kavga kopuştu, angısı döndü da oldu bir çirkin düüş. Nicä bir uslu hava ilktän lüzgerä geçär, sora da tezicik boran kopuşur atalı yamurlan hem toluyulan, butakım çingenelär dä pak kudurmuştılar: belli diyldi kim kimä üfkeli. Hepsi baarıp-baarıp uradılar nereyi razgelirsä, karılar da uradılar biri birinä hem adamnara da. Ama, açan bir adam kurulardı urmaa kariya, o koyuverärdi uura kucaanda uşaa. Belli bişey en üfkeli çingenenin kızgınnı suvardı, açan onun yumuruunun altında uşak peydalanırdı. Ama boşuna laf kalmamış: üfkeya bal-şeker denmer: bu üfkä da diildi ötää-beeri üfkä, o çingenä üfkesiydi, hem taa üstünä da, kızıştırılma bir kada şaraplan hem kayıp altınnarlan. Adamnar, babunun topraa ilin olsun deyni, kamçılarlan, sopalarlan hem çekilärden düüşürdülär. Artık baarış hem düüş geçtiydi en cellat erinä. Çoyunda vardı kan, bertik, morarttı... Çingenä Yordan kimä kaptırdı, erdä serpili brakardı, ama kendinin dä kaşında pihtilenmişti bir kara kan akıntısı. Taman bu en sarp karsambalıkta kimseydi baardı:

- Aordi mo-o-o! Mihalki!

Hepsi çingenelär kuvannar gibi sardılar balaban hem gözäl iyri çatma kaşlı Mihalakiyi. Sora belli oldu, ani şüpelenmişlär, ki o sakaldı maslininin altınnarını. İlkin çocuun üstünä hızlandı, nicä bir yabanı kuzuya hızlanır Yordan, sora da kalanı düüşçülär. Kalabalın gözü kararmıştı da bilmäzdi artık nâbardı. Bu halda çingeneleri de edeidin bir canavarın üstünä, sanêrım onu da paralaycêydılar. Düvärdilär hepsi

Mihalakiyi. O ilktä savaşardı nesa, annatsın hem çevirärdi kimisinä, nekadar halı vardı yumuruklan, muştaylan. Çokluk tezicik enseyiverdi kabaatsız çocu da yıktılar onu erä. Urardılar neylän razgelirsa: sopalarlan, demirlän, çekiçlän hem yumuruklarlan. Mihalki birçala başladı çirkin-çirkin baarmaa, sora baariş kesildi, sandım artık öldürdülär... Bu yaşlı siyrä toplanmıştı çok insan. Bobam dedi komuşumuza Tanasa:

- Hadi ba kurtaralım çocu, bunnar olmalı unuttular, ani o da adam.

- Brak, aman, ornik Nüklayın hem şefin geçirdiklerinä uuramayılım. Ölä da kimsey eltenmedi karışsın çingenelerin düüşünä, makarki aramızda vardı girgin hem doorulukçu adamnar. Kapayım, çingenelerin, nicä tabietleri hızlı, düüşleri da ölä – geçti nicä lüzgär... İlkin braktı düüşü Yordan. O tez koştu taligasını ükletti uşaklarını karısını da aldı yolu, taa bir-iki minuttan sora Mihalkinin yanında kalmadı hiç bir şatracı. Genç olan kaldı up-uzun bizim küyün kenarında.

Adamnar hızlanırdılar baksınnar ne oldu çocuklan. Komşumuz Tanas dardı:

- Çingenä da olsa, hep adam, be kardaş! Bu hayırsızlar üfkedä düüştä pak deli olêrlar.

Mihalki mos-mordu, kannıydı kaybetmişti kendini, ama diildi ölü. Biz kaçarak getirdik su, adamnar serptilär sora içirttilär da genç yavaş-yavaş dirildi. Komşumuz Tanaslan bobam getirdilär Mihalakiyi omuzda bizim içeri, çardılar ozamankı felşeri, bu da bir zoruna “doktoru”, ötää-beeri kendi başına üürenmişti yılaççılı. O koydu hastaya bir-iki kompres da gitti. Hepsi zaamet kaldı anama, o doyurmaklan, kompreslän hem türlü ot yılaçlarınınan kaldırdı Mihalkiyi döşektän. Neileim komuşularımız da, olur demää, bütün küy gelip dolaşardılar Mihalkiyi, getirärdilär imää, yardım edärdilär anama çocu yıkayıp paklamaa. İltän sandık ölecek, ama neçin laf kalmış: can tırnak altındaymış, hem, bezbelli, gençlik, kaavilik ensedilär ölümü. İki kırık iyesi bitiştilär, vardı zordu kafasından azbuçuk imiy sarsmıştı, o da geçti. Üç aydan sora Mihalki artık ayaktaydı, komşumuz Tanas gelmişti dolaşmaa da sordu ona:

- Nası Mihalaki gidecän mi taboru aaramaa?

- Yok şansora arta kalsın taborun yolu da kendi da, - cuvap etti o.

O kışın Mihalaki yaşadı bizim ateş kuhnesindä. Yardım edärdi hayvannarı bakmaa, getirärdi su, yakacêk, ani var bir laf herbir işä yarardı. Açan çıktık ilkyaza, Mihalki gitti küy kenarına da bir boş evä erleşti sora da kaldı heptän yaşamaa bizdä. Taa ertesi yılın da evlendi bir küylü gezmäz çingenenin kızına, bobam da ona saadıç oldu. Eni evlilerä

çok insannar yardım ettilär dä onnar artık diriltiydilär kendilerine bir evcää hem da ötää-beeri bir kuznä.

Mihalakiylän karısı, Kireki, pek islä yaşardılar hem çilingirciliy bilä kullanırdılar. Tezdä Mihalaki oldu küyün en läzımlı adamı: ileri puluk düzdürmää aşırıya gidärdilär, ama şindi vardı artık kendi ustamız hem Mihalaki geçärdi beceriklik tarafından hepsini dolay küylerdän ustaları. Bizim çingenä çemrekti, hiç kimseyi çivirmäzdi, hem iş için çok paa düümäzdi. Kim ne verärsa. Bezbelli Mihalaki duyardı kendini borçlu bütün küä. Ama bizim dä küylülerin vardı üzündä gözleri – kimsey ödeklän gücendirmäzdi Mihalakiyi.

Mihalakinin yaşaması isläydi, sadä evlat tarafından gücenikti hem arada saatta üüsürärdi kuru-kuruya da hep dardı:

- Braktı meret kalacêk tabor bana öluncä bir ıçıran...

Açan bizlerdä kolhoz düzölmää çeketti, Mihalaki artık onbir yıllık çorbacıydı, küyümüzä sayılırdı eski yaşayıcı, ama biz dä şansora diydik o ilerki uşaklar, ani aul tepelerindä şatracıları siyredärdik, ama olduyduk koca delikannı çocuklar, girdiydik komsomola da annadardık insana eni yaşamak için.

İlkyaz yaklaşardı, henez toplaşan kolhozda taa kimsey bilmäzdi nasıl gidecek iş. Çiftçilär sade bir iş islä bilirdilär – tezdä läzım olacêk çıkmaa kıra ekmää. İnişiativa grupasından iki kişiyä Songrolu Savilerin Todura hem Sandilerin Vasiliy obşee sobranie Azii etti toplasınnar eni kolhozniklerdän çiftçilik tertiplerini. En ilkin läzımdı kolektiv gosподarlına puluklar, sora bornalar, taligalar harabalar hem mallar. Hepsini bu işleri eni kolhozniklär topladılar Hadjı Trifunnarın Fedinin auluna. Bu sonunkusunun sade adı gidärdi. Fedi bir pek zengin kulakmış. Sovet kuvedi “iylikleri” için kaldırmıştı onu bizdän iyrak erlerä taa kırkıncı yılda da şindi, açan sıra geldi kolhozu diriltmää, onun büyük evindä oturdu pravlenie, damnarına koyardılar enikolhozun mallarını, sayvannarı altına da erleştirärdilär tertipleri, ani verärdi insannar kolhoza girärkan. Onnar artık dolmuştu da olmuştu dışarda da bir koca tepä.

Predsedatel baktı tepedä yıvılı kırık aaç puluklara, dişsiz bornalara hem kırık taligalara, dişsiz bornalara hem kırık taligalarda da dedi:

- Bunnar mı bizim insanın avadannıkları? Biz bu yılın läzım ekelim 350 hektar biaz ekin, 560 hektar papşoy hem semička. Kalırsak bu kırık puluklara, yaptık işi. Yarı yolda kalêrız...

- Tovariş predsedatel, - danıştı Savilerin Toduru, orta yaşta bir adam, - Uş dediniz kolhoza traktorlar yardım edeceymiş e? Neredä onnar?

- Olur bän da sana sorayım, bay Todur, - dedi usulunnan eni kolhoz başı, - angı birimizä traktor? Bilersin, ani şindi kolhozlar çok oldular, sade bizim rayonda var artık irmi beş eni kolektiv MTStäsä topu bir on-onbeş traktor, hem onnarı da yok kim haydasın – traktorist yok. Bizä gelirsa da gelecek ya bir, ya iki traktor, ama işin kalın erini läzım olacêk kendi eski tertiplerimizlen yapalım.

- Bänsaydı sandım, - dedi ensesini kaşıyarak Todur, - kolhozda kırlar traktorlan dolu olacêk.

- Dayan, - Todur, - karıştı lafa frontovik Sandilerin Vasi, - gelecek bizä traktorlar dä, kombaynalar da. Bizä taa cenktä politruk däardı, sadä buralım ensesini tä bu faşızmanın, etiştirecez küylerä traktor da, kombayna da, udobreniya da.

- Belli bişey hepsi birdän olmêêr, - uzattı lafını predsedatel. – Cenk bizi attı on yıl geeri, bir parça ekmää asret braktı, ama, var aması, biz ensedik. Şindi sadä saalıcaklan eni yaşamaya temel atalım, maşınalık olacêk doyunca...

Hakına Sandilerin Vasi dört buçuk yıl yoktu evdä. İnsan onu kayıp sanırdı, ama bildir geldi cenktän sapa-saa hem güüsü dä doluydu ordennärlän hem medalilärlän.

- Pek zordu bizä, - annadırdı Vasil batü, - açan birda Moldaviyada evi braktık da başladık duşmana güüs kayarak geeri-geeri çekinmää taa Stalingradadan. Soran da diydi pek kolay, ama sevinärdik, ani tepeleyräk koulardık hırsız, hem umut edärdik, ani tezdä evä etişcez. Umut, dostlar! Tä ne bizi saa-sem evä getirdi...

- Kafadarlar, tä ne, - dedi bitkidä predsedatel, - çok laf dermedä olurmuş. Burayı, pravleniyanın auluna koyacênız sade malları, ama tertipleri hepsini taşıyın da indirin kenara Çingenä Mihalakinin kuznesinä. Sorayım da verdi mi o zayavlenie kolhoza?

- Verdi zer, taa ilk günü – cuvap etti Vasi.

- Tä islä, o adam çalışkan hem var annaması puluklardan da, taligalardan da, erbir iştä. Başlasın da düzsün, eldän geçirsin tertipleri ekmää çıkmaa sıra gelincä.

Ertesi günü avadannık tepesi geçtiydi Mihalakinin auluna: puluklar, tırmıklar, taligalar, ralalar hem taa çok başka işlär. Birinä bu tertiplerä yoktu nicä hiç adınca demää, hepsi kırık, verandı. Avadannıklar benzärdilär taa çok bir metallolom tepesinä. Açan Mihalaki gördü bu işleri aulda, koydu iki elini başına. Belliydi, bu kırıkları o läzımdı düzsün, işä benzetsin onnarı. Ama nasıl, açan onda yoktu yardımcı hem taa sora ıçıranı da raata brakmazdı, o gitti pravlenieyä.

- Taman sana yollaycêydım, Mihalaki, - dedi predsedatel Radion Georgieviç Paçi, - taman vakıdında geldin. Eni kolhozun işi büün sana dayandı. İslä bilerim küydä hem yakın dolayda da sendän becerikli çilingir yok. Nasıl göresin kıra çıkmaa az vakıt kaldı, gitsin-gitsin taa iki, en çok üç afta. Lâzım avadannıkları düzmää. En ilkin, belli bişey, pulukları hem taligaları, bornaları sora da kalanını.

- Pek çok iş, Radion Georgieviç, saalım prost, kendin dä bilersin, tä o hanidenki işlerdän beeri zor soluumu çekmää.

- Sık kendini Mihalaki, eni yaşamayı çekettireriz!

- Ee-e, savaşacam, tovariş predsedatel, benim karım Kireki taa kaavicä, o biraz yardım edecek, ama kömür neredän alacêz?

- Kömür bulacêz bän giderim rayona, kopardacam kolhoza deyni iki-üç ton.

- Hem kuznenin örtüsü akêr.

- Onu da düzecez. Hem verecäm sana iki genç yardımcı: Yanuşkaların Lazêrın çocuunu, bu olacêk islä, kaavi çocuk hem uslu da. Biri dä Kırbıykların Kostinin çocuunu, Vançuyu, bileermiysin?

- Bileerim, bileerim, ikisini dä yapacêklar iş.

- Alacan onnarı çeksinnäk körüü, nenda lâazım çokanı düüsünnär hem üüret onnarı yavaş-yavaş demircilik ustalını. Zerä biz, Mihalaki, dünneyä direk kalmaycêz. Ama erimizä bir kimseyi lâazım mı brakalım?

- Olä, olä, lafına yok maana, lâazım.

- Tä o iş için tä, üüret gençleri zanaata.

- Saa ol, tpvariş Radion, saa ol. Vallaa sandım sadä Kirekiyen bana kalacêk iş. Kör olayım-korktum. Ya gel, gör, Radion Gejrgeviç, aul dop-dolu kırıklan, yok neredän kuzneyä geçmää, vallaa...

Gücük ay, fevral, çıkardı, ama boşuna laf kalmamış: kendi gücük, kuyruksuz, sadä 28 günü var, ama tabietçii sarp: Büük aya, batüsuna, yanvaryaya, däärmış:

- Batü bän sendän küçüküm, ama aşaa kalmam: sergendä fasülä çölmeeni hem dondurum, hem kaynadırım, hem oynadırım... O yılın Gücük ilktän dondurdu islä, sora iki afta serpti ufacik kaar hem gün-mp gecä olä saurttu, ki göz-göz görünmâzdi. Kaar geçmişti iinä deliklerindän da doldurmuştu insannarın tavannarı. Şindi Gücük çıkarkan yapardı ikinci tabietini: çözdürdü, savaşırdı fasülä çölmeeni kaynatsın, sokakta dereciklär hızlandıydılar islä. Fevralın belası en ilkin etişmişti Mihalakiyâ, onun kuznesinä. Örtünün kırık keremetlerindän tavan dolmuştu tepesindän kaarlan, angısı artık eriyärdi dä savaşırdı

kuzneyi heptän yıkmaa. Çorbacı adamnar, bezbelli, duymuştular, ani yıkıl bu adamın kuznesi, kolhoz var nasıl vakınca kıra da çıkmasın.

Açan bā geçtim o sokaktan Kırbıyıkların Vançu hem Yanuşkaların Mina, açmıştılar keremetleri da atardılar kuznenin tavanından kaarları. Mihalaki baarınardı usulunnan gezinsinnär, zerä germelär olmalı çürük, var nasıl göçsün tavannar. Karısı tuyan, keresteli bir çingenevka, kamburca Mihalakinin yanında birbuçuk görünärdi. O topalardı kırıkları tepeyä, kalmasınnar kaar altına deyni: kavrayıp iki elinnän puluu basedärdi onu iki-üç metra ötää, nicä bir oyuncaa sıbıdırdı. Tekerlekleri tukurlamazdı, ama atardı tepeyä nicä uçurdakları.

- Kolay geläiyn, dostlar! – dedim bän. - Nábêrsınız?

- Tâ kuzneyi savaşêriz kurtarmaa, - cuvap etti birisi.

- İlkyaz verer işçääz, - ekledi öbürü.

Baktım köşeyä, oradan inärdi öküzlärlän taliga, o da çekti Mihalakinin auluna, indirdi keremet, ani koysunnar kuznenin örtüsünä, kırıkların erinä. Bu taliga çıktı, kıstaf aula girdi taa iki başka öküzlü taliga. Onnar da taşıyardılar stanşiyadan kömür...

Çekedärdi bir eni çiftöilik yılı, bir eni ilkyaz.

Taa bir gündän sora hava heptän yısındı, kuşlar başladılar şen-şen ötmää. Mart ayı girdi pak güneşlän – üç günün içindä kaar kalmadı... kır işleri kapuya ururdular. Mihalakinin kuznesindä da örsün sesi çan gibi ötärdi. Çinsabaylandan taa geç karannaadan bacasının tütünü daadardı bütün maalemizä kömür kokusunu. Minaylan Vançu almıştılar artık kolayını: çekärdilär körüü, düvärdilär çekici, ama açan işin en cuvaplı eri gelärdi, kaynadırdılar dingil ya başka iş, Mihalaki çaarırdı karısını Kirekiyi, ama diyl laflan. O bir hoş başlardı düümää cıngırdaklı örsü. Bu sesi işittiynän Kireki istärsä hamurlu elleri olsun, ölä dä gelärdi kaçarak da saat alırdı büük çekici, ama Mihalaki küçüünnän sade örsü düvärdi hem çevirärdi demiri bir oyanına, bir buna, göstereräk neresinä ursun. Kireki kaaviydi dä düvärdi hızlı, ama çorbacıya lüzımdı birtakımca denk uruşlar. O uslandırardı karısını deyeräk:

- Uşoru, uşoru, uşoru!

Uçeniklär, Minaylan İvançu bakardılar Kireki bulünun ellerinä, ürenärdilär zanaatı...

Aulun bir köşesindä artık diziliydi hazır düzülü işlär: Bilinmiş puluklar, sıkılı tekerleklär, hazır taligalar hem bornalar.

Sıkı iştä Mihalaki artık pek zabunnamıştı, aar soluunu çekärdi, belliydi, ani kömür tütünü onu zeetleer. Açan kaldıydı birkaç gün kıra çıkmaa, kuzneyä geldi kendi Radion Georgieviç, baksın nasıl Mihalaki

obşteyâ işler, lafinda mı. Açan gördü may hepsini tertipleri hazır dizidâ, sevindi, nicâ bir küçük uşak seviner eni yıl baaşışlarına.

- Mihalaki neredân bu kuvedi aldın sän? Bunca kırıklıktan bizi çıkardın.

- Zor, tovariş predsedatel, vallaa zor, ama bizim zanaatta şindi harman, açan şindi işlämeycez biz, sora çiftçiyâ olmaycêk ne biçmää. Ama zor, tovariş predsedatel, biz gecä-gündüz kömür hem tütün içindâ. Korkêrım çihotkaya karmaylım, vallaa, bu iş diyl şaka.

- Nâpmaa, kardaş, olsa taa bir çilingir, diyştirelim seni birkaç günâ.

- Diiştirsin yok kim, ama baari yalvaracam, kolver bizâ kolhozdan birâr filcan süt gündâ. Bana, Kirekiyâ hem tâ bu çocuklara.

- Neredân süt alalım, Mihalaki, kolhozda sadâ bir inek?

- Vallaa, düşeer, tovariş predsedatel, tâ zakona da sor, sööleyceklâr, ani kim kömürdâ işleer, onnara düşer birâr filcancık süt hem bilersin, Radion, benim saalım yufkaca.

- İslâ, - dedi Radion Georgeviç.

Predsdatel ölä bir adamdı, ani çok lafetmää sevmâzdi hem pek islä annardı zoru, kendi en fukaara bölüündândi pek çok zorlar frontta geçirmişti.

- Sana deyni, Mihalaki, yazacêz her gün birâr filcan süt, ama Kireki hem bu çocuklar dayanacêklar. Bir inään südünü angı birimizâ paylaştıralım, tâ gelecek MTStän bir dâ traktorist, ona da lâazım inek maasulundan dattıralım.

- Saa ol, saa ol, tovariş predsedatel.

- Gidecän sabaa Paruşların Ankaya, onda kolhozun inää, her sabaa saadıynan versin sana birâr süt.

- Saa ol, tâ islä, bän onu orada içecâm erindâ, pek severim çii süt.

- Ölä yap, - dedi kolhozun çorbacısı da pinip bedarkasına gitti başka işlerinâ.

Eni yaşamak, kolhoz yaşaması, çekedârdi yoklukta. Çorbacıda lâzımdı olsun büyük fikir hem öndercilik beceriklii, sade ozaman o vardı nasıl dooru paylaştırsın bir inään südünü bu käämil zaametçi insannara, ani bütün üreklân büyük istoriyalı işi başlaadılar. Radion Georgeviç Paçidâ vardı o büyük fikir hem öndercilik beceriklii. Bu iş için, olmalı, insan onu, pek az kiatlî çiftçiyi, tâ büün da artık irmi beş yıl sıravardı hep kolhoza baş ayırêrlar.

Bin dokuzüz altmış edinci yıl bizim kolhoz yortuları irmi yılını düzülmesindân. Yortu düştü taman Sovet Birliynii duuması gününâ – Noyabrinin edisinâ. Bu iki yortu birerdâ zaametçilerâ deyni büyük simvol sayıldılar, neçin ki Oktyabri revolyuţiyası hem küydâ kolhoz vardılar

pak nicä ikiz eşleri, tä neçin yortuyu tutardı küçüü-büüyü çok havezlä. Sokaklarda lozunglar hem transportlar annadırdılar neydik biz kolhozadan hem ne olduk şindi bu irmi yılın içindä. Meydanda bayraklar okadar çoktular, ani sanırdın kırmızı bezdän bir daa büümüş. En ortalıkta tezlää düzmüşülär bir uzun hem balaban tribuna, o da kırmızı materieylän kaplıydı. Herbir evdä sokaktan yanı saçaklarda vardı koyulu birär kırmızı bayırcık – bu da, bezbelli, sölärdi, ani çiftçilər diyl sade kayıl büünkü gözäl yaşamaya, ama, ani eni yaşamak var haliz onnarın öz kendilerini el yarattıkları ham angısından geeri yol yok.

Meydanda tribuna önünä koymuştular, halk görsün deyni irmi beş büyük patret, onnar tä o ilk kolhozçulardı, angıları irmi yıl geeri ilkin vermiştilär kayıllık kolhoz olsun deyni. Bu patretlerin arasında gördüm çingenä Mihalakinin dä patredini. O artık olmuştu üç yıl pensieyâ çikalı. Aar iş hem evelki ıçıran yıpratmıştı adamı vakıtsız. Deyäsin yatalak – diyldi, ama işä da eri yoktu. Pravleniya vermişti ona en büyük pensieyi da yollamıştı dinnensin neçin ki Mihalaki käämil işindän kaarä etiştirmişti kendi erinä iki da dermencilik ustası. Vançuyulan Mina olmuştilar kolhozda baş çilingir, işlärdilär bir geniş hem aydannık eni kuznedä, duvarları pak kireçliydlär, tavannarında elektrika şavkları yanardılar, körükleri da tok haydardı, koca ventilyatorlar da sıkı-sıkı uradırdılar dışarı kokulu kömür tütünnerini. Çilingirleri iştä hiç tanımaycan – giimniydilär epiz-eni halatlarlan. Mihalaki bu eni kuznedä etiştirmiş işlesin sade iki yılcaaz, sora, açan çıktı pensieyâ kaldı erinä Kireki, ama onun da ömürü kısa çıktı: bıldır ansızdan raametli oldu taa elli beş yaşını da doldurmadaan.

Kaldı Mahalaki yalnız. Hastaçilingir peek az sokaa çıkardı, ama bu büyük yortuya çaarmıştilar. O gezinärdi meydanda binnän halk arasında.

Saat onbirdä çıktı laf söylemää kolhozozun başı Radion Georgeviç Paçi.

- İrmi yılın içindä, - dedi nasaatçı, - olur demää, bizim küymüz temeldän diyşildi, sadä bakın dolaya, ne eniliklär düzdük: kultura evi, ikikatlı pravleniya hem selsovet, poçta birerdä, üç tükän, bir banya, ikikatlı şkola. Hayvannara deyni bir bütün kompleks, aaç ustalarına deyni hem demircilerä deyni masterskaya. Büünnän büün kolhozun var 120 traktoru, 12 kombaynası, 65 avtomaşinası. Biz büün çorbacıyız 5 500 koyuna, fermalarda var binin üstünä kara sır, sade saalır inek 600. Düşünün tovarişlär, kim tutêr aklında irmi yıl geeri çekettirdiydik gospodarlı bir ineklen hem kırık puluklarlan. Bıldır para gelirmiz çıktı altı buçuk milliona, ondan iki millionunu verdik kolhozniklerä

zaametleri için ödek. Êkonomika okadar kavileşti ki kıtlık ta bizä yok näpsin...

Baktım bay Mihalakiyä o çekinmişti bir tarafa da seslärdi.

- Hepsi var aslı, - sölenirdi o sansan kendi-kendinä, - kendi gözlerimizlän gördük hem geçirdik, ellerimizlän düzdük, ama neçinsä başlêriz unutmaa. Şindi yaşamak, hakına islä, ama biz isteriz taa da islä olsun.

Nasaat bitti, kolhozun baş buhgalteri başladı okumaa, kimä baaşışlar düşer:

- Tınur Mihayıl Georgeviç, bizim anılmış çilingir, en ilkinki kolhoznik küyümüzä, kabuleder baaşış bir kostyum.

Muzika çalardı tuş, baaşış kabuledennär dä inärdilär tribunadan dolu kucaklarlan...

Yortu, yortuylan – o bir gün, bir günä sevinmelik hem iylençä, ama zaamet bütün ömürün sevinmeli, yaşamanın temeli, ani var taa eskidän laf kalmış: üç gün yaşamaya deyni dört gün işleyäsin lüzımmış. Bük yortudan sora bizim dä kolhozda başladıydı sıradan işlenir günnär. Çorbacılar kahr güdärdilär nasıl taa islä hayvannarı kışa soksunnar, ki onnar olsunnar sıcakta hem toklukta. İneklerin fermasında zaveduyuşiy Kosti Kırbobaoglu geldi predsedatelya sorsun:

- Süt bakları küflenerlar içyanından, korkêrım, - dedi Kosti, - başlamassinnar bozmaa hazır maasulu.

- Nâpmaa teklif edeceniz? – sordu Radion Georgeviç.

- Lüzım eni almaa.

- Pek kolay, paramız var, ama tükennerdä birerdä satılmêêr o baklar üz elli bak neredän var nasıl almaa? Lüzım ekspeditoru taa zavoda yollayılım.

- O da belli diil getirecek mi, - ekledi zaveduyuşiy. – Olaydı bu bakları bir türlü düzdürelim, onnar taa islä akmêêrlar, ama tä bu küf, bela.

Beki onnarı kalayladalım! – ansızdan aklına getirdi predsedatel. – Onnarı kalaylaktıynan on yıl taa var nasıl gitsinnär, o zamanadan da zavodlar bizä dünneyin bakını etiştereceklär.

- Pek islä, ama kim kalaylaylacêk? – sordu Kosti.

- Bay Mihalaki, ondan kaari kimsey bu işi bilmer.

- O da artık pekçä yavaşımış, hasta. Kayıl olacêk mı?

- Yok bişey, - dedi kolhozun başı, kalkaral erindän hem sevineräk, ani buldu kolayını taa bir zor işini. O her kerä, açan brigadirlärlän hem kalan aktivistlärlän zor soruşları çözürdi hep erindä dä oturardı. Seslärdi dostlarını deliklerini, kendi sölärdi, ama açan annaşmakta gelärdilär

lâzımnı kertää hem çooyu kayıllık verärdilär, osaat kalkardı skemnesindän – bu sayılardı, ani başka artık lafedilmeycek. Kosti dä fermada artık hanidencä işlärdi, sekiz yıl nasıl armatadan geldiymiş da islä ürenmişti pedsedatelin karakterini fermanın zaveduyuşisi kalktı kendi da gitmää.

- Git tä bak işinä, - dedi Paçi. – Bän sabaa çaaracam Mihalakiyi, o sade göstereyim, ama çocuklar yapacêklar işi.

Fermaya geldi Mihalaki kendi kalaycılık tertiplerinnen hem eski yardımcılarınınan – İanuşkaların Minaylan hem Kırbıyıkların İvançuylan. O başka yardımcı kendinä pedsedateldän istämemişti. Bu kolhoz demircileri dä sevinärdilär, ani geldi sıra taa bir kerä etmää onların becerikli ustalarınınan.

Getirdilär kapları, Mihalaki izin etti en ilkin uusunnar onların islâcäsine kumnan taa yalabıdınca. Sora kendi nicä biler hazırladı kalayı da başladılar kalaylamaa... İki gündä hepsi baklar yalap-yalap edärdilär. Dädu Mihalaki ne kadar fermada işledi hojma kendi eski “kusurunnar” iilenärdi, çiy sütçääz içärdi.

- Buyur, buyur Mihalaki batü, utanma, - teklif edärdi saacıyka Paruşların Maşi, - görerim, ani seversin sütçeezi.

- Severim, kızım, vallaa severim. Bizim bu demircilik zanaatınınan çok kömür tozu yuttum, ama sütçääz, kızım, paklêêr, o pek faydalı.

- Ama Mina hem Vançu batülär, - dedi Maşi gülümseyräk, - bakêrım, taa çok fermanın bufetine kaçêrlar.

- Onnar, kızım, genç gem ıdıransız, olur rakıcık ta içsinnär, ama bän, vallaa, ıdırannı. Kaldı o bana gençliyimdän taa.

Avşamnein geldi fermaya bir eşil volgaylan kendi pedsedatel dä.

- Nası, Mihalaki, gider mi iş?

- Şükür, Radion, islä gitti, tä artık başardık.

- Bilirdim, ani senin gibi adamnar kolhozu yolda brakmazdılar, onuştan da zorda canabini teklif ettim.

- Kaç kişiydiniz kuznedä? – sordu genä kimsä.

- Dört kişiydik. Tä razgelä üçümüz biradayız. Mina, bän, İvançu hem benim raametli karım Kireki. Da, tä nasıl görersiniz, dört aaza bulunmadı gündä birär filcän süt. Pedsedatel yazdı sade bana, neçinki taa ozaman ıdırannıydım... – Mihalaki sansın sus oldu, baktı aşaa da bir garip seslän uzattı, - Da tä kaldım, ama zavalı Kireki, hozyaykam, tuyandı, saalamdı becerärdi içer işini da çokanı da düvärdi, ama zavalı gitti ansızdan... Bän sä hep taa gıçırdêrım tä o eski kırık taligalar gibi.

- Ama öbürlerinä nändan süt aldınız? – sordu bir genç çocuk komsomol nişanının güüsündä. Kalan saacıyklar da – kızlar çocuklar, damnardan açık aazlan seslär dilär pensioneri.

- Birerdän, çocuum, - dedi usulunnan Mihalaki, - işledilär sütsüz. Kolhozda ozaman vardı sade bir inek. Paruşların Ankası onu saardı.

- Bizim mamu, - dedi genç saacıyka Mani, - vardır o da annattı.

- A-ha, tä senin anan, büün dä tä saa karı. Gidärdim sabaylan sizä içärdim bir filcän südümü – dä işä. Vallaa, utanırdım o bir filcan südü evä taşımaa, angı kabın içindä onu koyasın? Olä, kızlarım, biz çekettirdik, ama şindi... – Mihalaki baktı dolu baklara, saacıykların iki katlı evinä, evin önündä çiçeklär da sustu.

- Saa ol, ani teklif ettin. Bän çoktan çıkmadıydım buyanı, vallaa, Radion, sansan bir kasaba olmuş bu bizim fermalar.

- Tutêrsın mı aklında, Mihalaki, açan kolhozu çekettirdik, bu çayırın boyu bomboştu?

- Nasıl tutmaycam, dostum, bu çayır benim aklımda kalacêk taftalar annıma urunca, sän islä bilersin. Kim şüpelenärdi, ani bu erdä, angısında beni ecel maymay kaybettiydi, kalkacêk büülä iki katlı ev. Baksana nasıl dizilmiş damnar, erersi çiçeklik hem fidannık! Olsam e tä şindi kavi hem genç da işleyim!

Baklardı doldurdular sütlän. İrmi bak gitti küyün laröklarına, kalanını yolladılar maslozavoda. Baklardan başka avşamkı saamakta doldu bir dä şisterna. Mihalaki bu işleri kuşku siyredärdi, bitkidä danıştı predseatelä:

- Bän, Radion Georgeviç, büün taa bir iş aklıma getirdim. Açan canabindän ilk yılın, kolhoz başlantısında istediymdim çilingirlerä deyni birär filcan süt...

- Eh-e-e, bän dä unutmadım onu, dost.

- Ama nasıl oldu? – meraklan sorardılar fermanın genç işçileri.

- Bu şî oldu kırk edidä. Gittim bän canabisinä, tä üzü burada, deerim, tä aar iştäiz, kömür hem tütün içindän çıkmêêrız, o yılın da kırıklık hem bozuklul çoktu, iştan göz açamazdık. Ver, derim, predseatel, bizä birär damna sütçääz.

Bir nedän sora genä uzattı lafını. – Ama çok yıl geeri tä bu küy kenarında çayırıkta, duruklandıydık biz, şatracılar, ani gezärdik gök altında erdän erä kısmet aarayrak. Hep kısmetä umutlanardı benim senselerim dä, açan beni öldürä yazdıydılar, koynumda altın aarayrak. Kär tä orada bizim çingenelär braktıydılar beni ölü! – Mihalaki gösterdi damnarın önündä çayırcaa...

Aarardık kısmet, o sa diylmiş uzakta. Bän onu buldum tä küydä, bana o geldi kolhozdan. Geldi hepsimizä, benim o gezek dedelerimä dä. Onnar da büün çıktı şatralardan, yaşêrlar geniş aydannık evlerdä. Sovet kuvedi koydu hepsini erli erinä, ama benim kısmetim pek büyük, ekmek bana taa tatlı, neçin ki kendi elimnän pay aldım tä bu eni yaşamayı düzmektä. Vallaa, bundan paalı yok! Tä, Radion, sölesin, o biler.

- Aslı söleer Mihalaki. – Bän pek islä bilerim, ko gençlär dä bilsinnär.

- Düşer biläsiniz, uşaklarım, büün hakına, çooyu o bizim eski hem ayıp adetlerimiz battılar, varlık tarafından da hepsi etişeer, sade sanmaasınız ani şansora hepsi hazır da kaldı haylak durasınız. Gençlerä deyni dä var ilerdä pek çok iş... İstärsanız, sizä dä ekmek tatlı gelsin, unutmayınız – kısmet zaamettä. Kendi ellerimizin zaametindä.

Gideceykan Mihalaki içti taa bir filcan çiy sütçääz. Predsedatel aldı çilingiri maşinasına da haydadı onun eni evinä dooru.

PUŞKİNİN AACI.

Bolgrad. Üülen kasabası, tozlu hem kalaba, alış-verişçi hem işçi, şennikçi hem haylakçı. Aftada iki kerä panayır. Çok türlü milletli kasaba. Dillär arasında taa sık işidileer gagauzçalar hem bulgarcalar, taa siyrek – armyancalar, nemţoycalar, albancalar... Taa karışêr bırda moldovancalarlan rusçalar hem ukraincalar. Bu milletlik buketi taa eveldän var Bessarabiyanın üzü. Sade üülen tarafında, Bucakta buket taa koyu, taa çok türlü boyalı. Hem taa yurtluumuz üzü taman olsun deyni läázım ekleyim bizim kızgın güneşi, dayma bulutsuz maavi gökü, yanık kırları, yorgun korayları, çalılı gengerleri hem uvalarda trakaları, yamaçlarda da baygın çırtma seslerini.

Bolgradta sana läázımsa suvan-sarmısak ya da biber-patlacan almaa, läzım biläsin bulgarca – satıcı bu dili kullanêr. Tä biber tepesinin yanında satıcıyka adamınnan. Karı giymni geniş kadreli korafli çukmannan, kara çemberlän tepedän dartılı. Çemberdän görüner başında takılı bir çift bal mumu. Onnarı çorbacıyka almış panayırdan taa geldiynän, unutmasın deyni. Olsun evdä neylän şilatmaa maazayı turşu alırkan ya da şarap akıdırkan. Taa öteedä iki lipovan uzun sakallarlan burada panayırcılık ederlär ilkyazdan güzädan hem bütün kışın da, onnarın sepetlerindä var kırmızı yanaklı almalar, gözäl armutlar, kara basma eriklär hem taa türlü başka taazä hem kurutma meyvalar istärsan almaa bu meyvalarlan läázım “sakala” rusça danışsın: “Skolko stoit?” Balaganda çit satıcısı karısınnan çifitça lafeder. Kuş yımırta, maasul,

şarap, hayvan hem terekä taa çok gagauzlar satêrlar. Taligada açık çuvaldan kalabalaa bakêr cingır sarı papşoy, tekerlektä çatıcıklan baalı potmar, çorbacı giimni çarıklan, biyaz sargırlan, yapaa dimilêrlän. Beli sarılı geniş kırmızı kuşaklan, omuzlarında gaytanni anteri, başında – kara kalpak. Taligada çuvalın yanında oturêr edi - sekiz yaşında bir sümüklü – bu da gagauzun oolu. Uşaan erik gibi kara gözleri burgulêrlar panayırı, dili da yalêêr tatlı bomboniyi.

Pek meraklı mal panayırında cambazlar, en ariflar, en hırsızlar. Çooyu onnara deer panayır canavarları, hepsini tantur hem kırmızı yanakları – gündän-lüzgerdän yanmamışlar. Kalın batal, pañçaları – iştan yorulmamışlar. Bu pañçalar panayırda paayı hem sıkça başka işleri dâ düverlär. Cambazlar bilerlär Bolgradın hepsini dillerini, birär kamçı ellerindä gezinerlär dört tarafa. Malı toplêêrlar granița aşırı yollamaa. Dayansın zavalı çiftçilär, mal satıcılar. Cambazlar bakmêêrlar kimseyin kara gözlerinä. Angısını dolaplêêrlar, angısını haşlêêrlar, angısını heptän soyêrlar. Bir kimsey eltenirsä dâ onnarsız annaşsın, cambazlar hep okadar payını isteerlär. Hem onnarın istemesi pek benzeer zorlan almaya. Kim vermeer – lobutlan panayırı başêêr.

Ama sade bunnar mı Bolgradın meraklı işleri? Diyl, burada var taa çok şaşılılacêk işlär. Tä onnardan biri, eni bir siir, Bolgradın taa bir dili:

- Hopa, hopa, ta-na-naa! Çingenelär hem çingeneykalar ayıylan edeklerindä onayrak hem daareyi düväräk toplamışlar dolayannarına yarısını panayırın. Siir göstericilär kendileri biri-birinnän lafederlär çingeneycä, ama kalan yınsannarın da hepsinin dillerini bilerlär. Ayı da meraklı, ama çingenelär kendileri hem çingeneykalar taa da meraklı: karıların arkalarında kolum gibi kara peliklär dizili türlü mangırlan, sedeflêrlän, kulêklêrında küpelär, enselerindä dâ sıra-sıra sedeflär, boncuklar, altınar. Adamnarda da kimisinin birär kulêklêrında var küpâ. Kimisinin sırtı pek partal giimni ama kimisinin pek paalı, sadä buruşuklu hem palaçor rubalarlan. Çoyunun parmaklarında paalı üzüklär, aazlarında altın dişlär. Gözelliklerdän başka karıların ellerindä yumuruk gibi sülüklär, angıları yardım edärdilär panayırcıların “geleceeni” annamaa hem çingeneykanın avucunu gümüşletmää.

Bu taraflarda, hem taa sık Bolgrad panayırında, olur hocma işidäsin, çünkü o zamannar, açan tar kırgın etmiş merkezdän Kişinöva Aleksandr Sergeeviç Puşkinni, anılmış laf ustasını, o bulmuş vakıt uurasın bu sapa Bucak panayırına da. Kim bilsin, acaba diyl mi tä bu fasıl insan karışmalı, hem türlü dil zebillii çekti poyraz oolunu burayı?

Bän pek mayıl oldum bir işä: başla Bolgrad panayırında sormaa kasaba için bişey, ne türlü da nañiyadan razgelsä lafçın, o, osaat üünecek sana, ki Bolgrad anılêr eski parkınnan hem, ani bu pek gözäl park taşıyêr Aleksandr Sergeeviç Puşkinin adını. Bana lafçı razgeldi bir adam adıydı Manuş. Ama bu diydi o sıradan bolgardıldılardan, buydu erlerin bir salgın patriotu. Onun lafindan belliydi, ki adam annatmaydı yapmış kendinä zanaat, artık pek uygun getirärdi şu sölemenisi. Onun gibisini seslärdi diył sade kim, ani sordu, ama dozdolayda kalabalıkta bulunan panayırcılar da. Manuşun bu ansızdan tanınma dostumun, vardı bir da büülü kemeñesi, angısı ürek koparardı, diył şaka. Açan başladı bana Bolgrad için annatmaa, o saat andı park için dä:

- Bu park, dostlar, diył ötää-beeri, Puşkinin adını taşıyêr, bakmayın, ani Bolgrad sapa kasaba, o var neylen üünsün, var neylen anılsın. Sora başladı sölemää Aleksandr Sergeeviç Puşkin için, ama lafindan taa iy annadırdı kemeñesi. Manuş çalardı “Kara şal türküsünün sesini hem aazdan da sölärdi peetlerin. Manuş, Manuş! Ölünçä unutmaycam seni! Fasıldı hem yakındı, fukaaraydı hem zengindi dä. Uzun kara bıyıkları sat-pat biazlan karışık yukarı dooru kıvradııldılar da etişirdilär kaşlarına, koyu kara sakalı, o da başlamıştı vakıttan çalınmaa, günä kaarşı kara, yanık kel başı yalabırdı nicä bir boş kıvrırma tepesini. Bän hazırdım vereyim bu adama altmış yaş – ne taa kusur, ne da taa zeedä. Sonunda ürendim, ani yanılmamışım.

Açan Manuşa bulunmazdı kim sorsun bişey kasaba için yada tarafı için, o ilkin gezärdi kalabalık arasında kemeñä çalarak hem toplayarak kendinä sesleyici da sora başlardı lafını. Sesleyicilär biraz sesleyip, ahtını alıp başlardılar daalışmaa. En sonuna kalırdılar Manuşun becereklinä baş iildicilär, ama panayırın aazına görä “haylakçılar”. Bunnarlan hepsinnän barabar Manuş çekinärdi maazaya...

Sıcak hem bürkülük üülen tarafının yazgeleri, ama taa pek sıcak hem yangınnı yazın günneri. Yaz vakıdında Bolgrad panayırı uyanêr erken, saat dört-buçuk beştä. Sabaylan saat onadan ne alacan – alınmış, ne satacan – satılmış. Ondan onikiädan panayır yufka, nasıl bolgradlılar deerlär: moloşag. Ama onikidän sora başlêr heptän daalma. Oyanda-buyanda, sat-pat görüner birär karı yada adam, ani etiştirämemiş toplasın boşçasını, hazırlasın yola panayırcılık göçünü. Üülendä sansan bir maasuz izinä görä, yarım saadın içindä, kos-koca meydan, neredä henez temin büyük paalar düülürdü, ortalık uluyurdu türlü annaşmak seslerindän, şindi artık salt lüzgercik esärdi saurmak samênnêri taligaların erlerindän, artık tokatlar aazlêrından dilencilär da gitmiştilär. Alış-verişçilerin birazı, ani ufak-tefek işlärlen gelmiştilär, artık evlerinä

da etişmiştilär. Ama kimnär yapardılar bük panayırcılı, onnar alatlamazdılar. Cambazlar, terekä satıcıları hayvantalışerişçileri çekinärdilär serinä, maazalara aldêmaç içmää. Taman bu vakıdadan başêrardı işini Manuş dâdu da. Toplayıp adamnarını o da erleşärdi kendi maazasına, Mitran Paniyâ. Bitkiyâ Manuşun alayında kalırdı öleleri, kimin üreendâ duumasından taa bulunurdu bir saklı salım ya muzikacılaa, ya laf ustalına, ya çirtmacılaa, kavalcılaa, gaydacılaa, oyunculaa, yada sade merak işlerini sesleycılää. Hem son-sonunda az mı bu dünnedâ var ürek çekileri, duygu bızulmaları... Butakım kişileri çok kerä sayêrlar, ki onnar diyl bütün akıllı. Deerlär: “Onda dogalar diyl taman”, yaki “Onun çekerdekleri tek” hem taa türlü-türlü başka boş laflar çıkarêrlar” zavalıların “üstünâ hiç düşünmedän, ani laf çıkaran kimär kerä kendi taa zavalı. Onnar kendileri dâ çok kerä bilerlär nasıl laflar döner onnar için halk arasında, ama pek alıp satmêrlar, az kusur. Ko gülsün, kimin yok işi. Tek dogalılar hem iysik çekerdeklilär bakêrlar ileri doru işlerinâ. Onnarın yok işi her birinnän, onnar vazgeçik hepsindän, neyâ deniler lâzım. Onnar tapık etinnän hem üräännän te o vergi uurlarına, angıları vardı Manuşun ardına gidennerdâ hem onda kendindâ dâ ekili can erindâ, kalma anadan-bobadan, naturadan. Ama butakım adamnarın dazoruna ekmek kazanmak kim kerä buvardı ürek havezlerini, da sade açan dayanmak buvaza gelirdi, yaşamak uurunda da bir köstek sürçtürärdi, “lâzım” işlerdän, hem dâ açan karşı gelärdi kendi gibisini, tä nicä deycez Manuşu – ozaman o olurdu haliz, kim vardı o boştan “iysik dogalı”, “tek çekerdekli”. Adam baaşlardı kendini kendi canının istediynâ. Manuşun lafına görâ: “Taa zor onnara, kimin yok küçüklüündän üreenin salgını. Olesi kösteklensä dâ yaşamasında, savêşêr “lâzımlık” boyundruunu köstekli dâ çekmää, Bezbelli bu betere Manuşun kompaniyası kendini mutlu sayardı, orada yoktu ecelinä küsän. Onnar bilärdilär, ani kendileri var duuma üsek duygular için, iskusstvo uuruna, angısı diyl hepsinin annadı diyl hepsinin iyecää. Küssündü ecelinä te o, kimâ Manuşun dostlarının annamalırı yabancıydı, kim onnarı annamazdı hem yaratmayı da becermâzdi.

Söleyim şindi nasıl bän kendim katıştım Manuşun derneenâ...

Dünnâ, dünnâ! Ölümlü dünnâ! Neyçin acaba adam yapamêr, ne canı ister? Çalındıkça kulaama Manuşun kemeçesi ürääm oynardı erindän, çaldıkça yakında o büülü kaşık, dapturu gelärdim. Ama ... bän dâ bük deredâ suylan bilä akarak, akıntıya uyup däärdim: “Tâ gelerlär şu şekillär”. Vergi yıldızım, antısından, bezbelli, anam ayırmamıştı beni dâ çekärdi gideyim Manuşa. Duyardım taa ilk gündän, nasıl gördüydüm bu adamı panayırdâ, ama nasıl sanêrsınız, pek mi kolaydı gümüş üzünü

mangır yapmaa? Karışıp Manuşa da evä geldicäänän işitmää: “Tä taa birisi çekerdeeni kaybetti!” Diydi kolay, ama o saklı ip – anadan baaşlı yıldızım – yaptı işini, götürdü beni Manuşun bölüünä. Nesi var, bän kendim da duymadım, nasıl taptım da sora kaldım da, lafsız, heptän geeri bakmayrak. O vakıtlar Bolgrad panayırında sıkça yolum düşärdi. Tutmêêrım aklımda, ilk seftä orayı geldiymi. Yoktu ölä panayır günü, ani bän görmeyim kalabalık arasında Manuşu, ya kemença çalarak, ya da nesä annadarak. Her kerä bir bölük sesleyici yanında. Kimär kerä sesleyicilär taa zeydelenirdilär, kimär kerä taa azalırdılar. Bezbelli, panayırına görä. Boşuna bolgradlılar lafetmerlär: “Nası cüçük ayada hava saadı-saadına uymêêr, panayır da ölä, her gün başka başka”. Benimnän dä nesä olduydu, bir çala panayıra geldikçä kulaamın biri çorbacısını seslemäzdi, o asılıydı Manuşun kemençesindä. Panair bitkisinä dooru bän brakıp kendi ufak alış-verişimi da sakına-sakına gidärdim Manuşlan bilä. Sade boş lafların beterinä kıyıştırmazdım gideyim onun meţenatına – Mitran Paninin maazasına. Bir Pazar artık taptım da oncaaz oldu: bän kaçırmazdım bir panayır da buluşmayınca sevgili dostlarımdan. Geçmedi çok, ta artık başladım sayılmaa Mitran Paninin maazasında i erli başı. Taa sora bän derindän ürendim Manuşçuların hepsinin yaşamak yollarını, herkezin ne dogası etişm zdi. Vallaa, ani onnar okadar meraklıydılar, ki düşer kiatlara geçsinnär. Taa ozaman koydum niedimä, yazayım onnar için, ama bir türlü hep uydurmazdım. Geçti pek çok yıl da son-sonunda geldi gün, benim dostlarım başl rlar eni bir yaşamak kiat yapraklarında. İlkin başlaycam kendimdän. Tä bän kimim:

Rusinin Miyalın Panayudun Avramı. İltän sanırdım, ani bän diydim o “dogasızlardan”. Esaplardım aklımcı: “Bän mayıllık üzerinä alındım-uydum bu yınsannarın fikirinä. Bän ürenip ne var islä, ne da prost bu meţenatta, tezläa brakêcam yazı kaybedenleri da bakacam işimä, nicä bakêrlar işlerinä öbür taman fikirlilär”. Bu takım düşünme lär çok-çok zeetlämedilär beni, tezdä kendim dä annadım, ani bendä dä “etişmeer”, k r nicä hepsindä bu kompaniyada, hem diyl sade bir çekerdek, ama birkaç. Tä ne in bän brakıldım hepsindän kalan işlerdän, nasıl brakılmıştı o öbür bizim dostlar, angısı çizidä mır ogayı, angısı dolapsa eş a koşumu, angısı zanaatını, dedim, ko kim istärsä ne desin, kim istärsä nicä gülsün, bän şansora olduydum Manuşun halkının daymacısı, bobamın işi, çifçilik, kaldıydı bendän bir tarafa.

İlikinki çekerdek, angısını bän erindän kaybetmiştin – bu muzika seviciliydi. Kendim bilm zdim bir piet çalmaa, becerm zdi, ama sade sevärdim seslem a. Manuştu, o kabaatlı, ani açtı bana kendimä bu

kusurumu. Manuşun iki kopuk strunalı kemençesindän çıkardı o takım belalı ürek oynadıcı seslär, ani zordu onnarı uslu duyguylan işitmää. Saa olsun Manuş, ani açıkladı bana bu “kusurumu” hem çıkardı beni bütün fikirlilerin arasından. İkinci çarpıklım gelärdi poêziyadan hem yazmaktan. Çalışırdım, ne işittim, ne gördüm, Manuşlan bilä tutayım aklımda, umutlan ki gel-git vakıt bulup kolayını geçirecäm onnarı kiada.

Kimnerdän kopayım mı?

Bessarabiyalıyım: ne sor, ne söyleyim annadardı malim, ki onun malisi gelmiş bu erlerä dul karı iki oollan Bulgariyadan, Varne okoliyasından, adamını duşmannar zapa almışlar da sora tezlää öldürmüşlär. Bu beterä o uzak babumuz kaçmış zeetçilerdän burayı. Delikannı olları burada evlenmişlär, dä birinin olmamış hiç uşakları, ama öbürünün olmuş dört çocuu, iki da kızı. Tä o dört çocuun birinin adıymış Rusi – oymuş dädumun bobsı, sora gider dädum Miyal, sora da bobam, Panayut, sora da bän – Avram. Yaşêırım Bolgradtan ne pek uzak, ne dä pek yakın. Sabaylan kalkarsan, üülendän yayan kasabadaysın, ama benim küyümdän erkenä kalkarsan hem sıkıca da adımnarsan taman panayır başlantısına Bolgradttaysın. Evlenämedim. Gençliyimdä üç yıl sevda sürdüm bir komşu kızınınnan, ama anası-bobası istämedilär onu bana versinnär, hep beklärdilär gözäl kızlarına bir zengin çocuk dünür yollasın, zengin olan gözellää bakmadı, aldı kendisi gibi bir çirkini hem zengini, topladı iki zenginnik bireri. Oldu, nicä maanidä çalınêr:

Maani, türkü evelki,
bendä yarlär var iki:
biri – zengin ölecek,
biri – gözäl gelecek.
Zengin olan ölmedi,
Gözäl olan gelmedi,
Kaldım, nasıl boş kırdä,
Ne orda hem ne birdä.

İstedim dä, kalmasın yalnız deyni, nicä maanidä sölenler, aldı başını da, karardıp gözlerini, hiç anaya-bobaya bişey sormadaan, kaçtı aşırıya... Bileydim, ani kaçak gidecek, kendim onu bir gecä getireceydim, ama kim bilir, neredä düşecän da orayı biraz saman döşeyäsin. Bu – bir. İkinci dä – anam-bobam fukaaraydılar. İlerki yılın kakum evlendiydi, ona düün yaptık. Bu yılın da bana läüzımdı yapsınnar, ama belliydi, ki bu harcı yok neredän yapsınnar. Tä neçin eltenmedim kaçak getireyim, bekledim taa iy vakıtları, ama sevdam

uçtu-gitti. Benim dâ üreciim yandı-eridi, sonunda da heptân kitlendi. Kaldım büünnän-büün yalnızca tın başına. Anam-bobam öldülär. Bana kaldı kül örtülü, küy kenarında bordeyimiz, neçin ki en küçüüdüm içerdä. Bundan başka, bana kaldı bir eşek, bir sacın başça eri hem yarım desyatına kırda işlenir toprak.

Bän kalmadım aşaa başka aklı başındakılardan. Çalışıp işledim da zeedelettim bobamdan kalma “varlı”. Başça erin kofaylan sularlık, bän yaptırdım ona bir küçüräk dolap tä başladım eşeklän sulamaa-bulduim kendimä bir ortak, Paterkaların Uliyanı. Onun vardı kalabalı hem havezi başça bakmaa. Yarım desyatınayı hem başçayı işlärdik barabar. Bän taa çok eşää haydardım dolapta, hem zarzavatlarlan panayircılık edärdim Bolgradta, ama Paterkanın Uliyanı kalabalınnan yapardı kalan işleri başçada hem tarlada. Açan bir-iki yıl uur gitti işlerimiz, arttırdık ötää-beeri paracık, aldık eşään yanına ikimiz bir dâ beygir, akına zabundu, ama benzemäzdi tek koşuma, yapardı o iş. Benim yalnızlıma az läázımdı, ama Uliyanın kalabalına zorçaydı etiştirmää imelik tä, giim kulluu da. Kısadan söyleyim: zordu bakınmaa, ama biz savaşırdık baari ölmeycek kadar, ani var bir laf: “Ne diri, ne ölü, zar-zor eşeräk külü”. Bölecä gitti çorbacılıımız, nekadar “aklım başımdaydı”. Ama şindi bän braktıydım mırtoğayı çizidä, eşää da dolapta koşulu ortaama deyeräk:

- Bak, Uliyan, kalabalını, başçayı, beygiri, eşää hem tarlayı – hepsini baaşlêêrım sana. Olursa vakıdım geleyim başçaya – verirsin bana da bir doymnuk eşilliklerdän, ama eer canın çekmärsä vermää, vermäzsın – senin işin. – Baktı bana ortaam, sora eşää baktı. Bezbelli, düşünärdi, ne oldu bana. Onun yınanınca gelmäzdi, ani bu iş var nasıl olsun aslı.

- Bän şaka sölämeerim, Uliyan, sanma, aldatmêêrım!

- Sän akıldan beki bozuldun?

- Diyl, aklım erindä, sade bän taptım Manuşa...

- Nası Manuş o, delirtmiş seni?

- Olmasın şüpän, o bir islä, pek islä adam. Ama bän sana kendimdän baaşlêêrım, onun burada hiç yok işi. Vallaa, Uliyan, kendimdän!

- Saa ol, ama hep yınanmêêrım. Sän sora geeri istärsän bobandan kalma mülkçeezini, korkma bän verecäm.

- Diyl läázım istämeycäm. Hiç bu iş için laf ta olmaycêk.

- E evini näbacan?

- Bir kilit uracam da dursun. Ama läázımsa sana, onu da vererim.

- Etecek, edecek oldu, dost, sän heptän mi fikirsiz kaldın, naşey?

- Korkma, kardaş, bän delirmedim, bän buldum kendimä kismet... Ortaamnan bu takım annaştıktan sora geldim Manuşa. Hepsi kahırlarım bitti. Yoktu zorum ki çorbacılıım örümeer. Burada gelirdi kimi saatlar, açan biz, batnık sayılannar, okadar kismetli duyardık kendimizi, ki en onmuş çorbacı yoktu nasıl butakım kismetli olsun. Ani var bir laf, istär allah ta torbana koysun.

BASAMAKLI YOL.

Vulkanestä adetlär türlü... Anılêr Vulkanest küysü eskileklerinän hem girgin adamnarınnan. Başka küylerdä candarlar kurkan gibi dik gezärdilär, ama Vulkanesttä sakınırdılar... Baari azbuçuk aardına bakınırdılar...

Kabaatsız şamar için Vulkanesttä vardı yazımadık zakon – bıçak. Yok bişey, ani bıçak için sonu prost olardı, ko bilsindi okupantlar, ani onnara prostedilmeycek adamın çestini çiyнемäk.

Herbir Vulkanestli hazırıldı kendi adamnı için lafsız canını ortalaa koymaa. Bu islä Vulkanest adeti başlamıştı başka dolay küylerä dä geçmää, taman o zamannarda, açan topraamızı çıynärdilär Gitlerin hem Antoneskunun tazıları. Onnar beslilikten şımarınırdılar hem ter-su içindä kaldılar savaşarak insanı susturup ayak altına koymaa.

Başladık lafı adetlär için, hadi sööleylim okuyuculara taa bir Vulkanest adeti için: levent delikannı çocuk, eer bir bobasının varsaydı ötää-beeri mülkü hem dayanırsaydı kafadarlarına, üp-üülen zamanı kapardı horudan beendi kızı. Hem o vakıtların zakonnarı da bu diyl pek gözäl adetin ardına hiç aaramazdılar.

- Sızdä adet ölä, - deip hıradılar başlarından aalaşıcıları. Olmalı bu beterä git-gidä aalaşıcılar hep taa azalınırdılar, ama taa da sonunda küy çorbacılarına dooruluk için, olur demää, kimsey danışmazdı.

Ama İvan Savastioglu, Vulkanestli anılmış usta, adetä görä yapmadı, ayırdı kendisinä yavklu sevdaylan hem kayıllıklan.

Sevä-sevä evlendi Çokoy Kostinin kızına Paşıkaya. Bu eni evlilerdä içerdä yaşamak gidärdi pek gözäl hem annaşmaklan. Ev olduktan sora Vani başladıydı kendi zanaatını, aaç ustalını, taa da büyük havezlän kullanmaa. Kazanç ona vardı etecek nekadar. Ona iş sımarlamak için küylülär hem vardı çok aşırıdan da gelir.

Vani danışardı gelininä:

- Bänim Vani Savastioglu, anılmış usta, - güüsünä yumuruunnan urarak hem sora da tekrallardı: bänim Vani, bänim usta!

Paşikaya bu laflar diyl ani fena gelsinnär, ama sevindirärdilär onu. Butakım lafettiktän sora Paşika da atardı Vaniya şakayı. Lääzım olduynan çarmazdı adamını adınca, nicä başka günnerdä, ama därdi:

- Hey anılmış usta oolu, ya getir karına bir kazan su! Ya da:

- Usta İvan Savastioglu, as uşaan sallangacını!

İvan Savastioglu hiç üşenmedään çıkıp işliktän yardım edärdi karısına, sarmaşıp öpärdi onu da sora genä gidärdi kendi işinä...

Ama boşuna laf kalmamış taa eskidän, ani yaşamak merdiven-merdivenmiş. Nicä toprakta yok düz er bayırsız hem çukursuz, ölä yaşamakta da yok sade ballı-şekerli, kavgasız hem kusursuz. Yok dünnedä tatlı acısız, nicä yok pak biaz karasız. Biz burada annadacêz Vaniylän Paşikanın da yaşamak merdivenlerini, arada pek zor çalımı yaşamak basamaklarını. Bir nedän beeri kısmetli yaşamanın arasına sansan bir şeytan girdiydi: anılmış usta İvan Savastioglu kahırlı gezärdi, karısına az laf katardı, işliktän bütün gün çıkmazdı. Kimsey bilmäzdi Vaninin kahırını. Sade Paşika hepsini duyardı hem kendisi dä adamının yanı sora git-gidä hep taa derin kahıra düşärdi. Paşika kimseyä sölemäzdi zorunu, Vani dä – genä ölä. Hem karı-koca da çalışırdılar biri birindän saklasınar, ne fikir onnarı zeetleer.

Şindilik, açan Savastiogluların kahırı taa girmedi Vulkanestli laf gezdiricilerin aazına, açıklayım onu bizim okuyuculara: Vaniylän Paşika onbeş yıl sıravardı gözäl dirliktä yaşardılar. Konukoşmuşlar mayıl olurdular onnarın hoş annaşmaklarına hem şennikli evlerinä. Onbeş yılın içindä kısmetlilerin aylesindä altı uşak bulundu, hepsi dä onnar kızdılar. Tä buydu Vaniylän Paşikanın kahır maanası. Taa açan ilk uşakları oldu, Vani beklärdi bir çocuk. (Angı girgin genç boba istämeer ilk uşaa çocuk olsun?). Ama açan gördü, nekadar gözäl kızcaz duudurdu ona Paşika, nicä tezicik başladı gülümsemää, sora da örümää, biraz unuttu o kendini nazlı zoru için. Kimseyä bişey sölämedi, sade açan işitti, ani komuşusunda, Kara Tanasın Hristuda, çocukmuş. Hem herendeyi çekärdi, hem kendi-kendinä söölenärdi: “Kısmetli Hristu canaabet”, sora da genä kendi-kendini uslandırırđı: “Verecek allah bizä dä... Sonunda brakıp düşünmeyi düzledirdi taftayı kertikleyip alacalardı onu ölä kırnak, çalışardı diyl sevinip tä, ama üfkeli-üfkeli, sansan tä o aaç kabatlıydı, ani onun kız, Hristunun da çocuk. Bir çala sansan başka eni gospodarlık işlerinä savaşırdı düşünmää, ama neyä dä salsa, genç bobanın bu iş aklından çok vakıda çıkmazdı “Ne olacêk bu Zirgil İvançuların Todidän, ikisinin bir pazêrdaydı düünneri, onun da çocu

varmış. Genä bu işi sayıklamaa başlardı Vani, - hem karısından da yok ne olsun, bir alçacık insancık. Ona hiç çocuk kulluu yaramêr da. Paşika saydı... bir insan! – Ne gitmişim bän dä aalemä bakmaa, sansan içerdä sade bir uşaklan kalacêz. Bu yok nasıl olsun! İkincisi nası-nicä çocuk olacêktır...”

Bu takım düşünmeyi kestirip, çorbacı enidän işä tutunardı. Vani erleştirip sıkılardı eni kapuları. Açan filönkaları uydurup tutkallardı, sora da büyük çekiçlän: çat!çat! kaptırırdı, sansan proslän sıkışın, ölä gözäl öpüşürdü o aynalar!

Tä nasıl işlän, umutlan hem düşünmäklän-sayıklamaklan geçärdi adamın saatları, günneri hem yılları! Tä nasıl kısılırdı ömür!

Geldi sıra Paşıkaya çaardılar enidän Peni babuyu küçüünü kabuletsin. Birkaç saatta sora Vaniyâ sööledilär, ani taa bir kızı bulundu. Bu haber onu semeledi, ama usta İvançu kendini kaybetmedi.

Tezicik hızlandı kırçmaya aldı iki yarımnik rakı. Birini açtı da kiraz etti babuyu hem öbür karıları, ani gelmiştilär bu sıraya, öbür yarımniklan da girdi işliynä, kaldırdı onu hiç filcansız. İki-üç soluk çekettiynän baktı – şişenin dibindä bir parmak kalmıştı. Bilmäzdi Savastioglu, neçin içtiydi bu keskin rakıyı: sevinmeliktän kızının saalı için mi, osaydı kahırdan çocuğu yok deyni mi. Başka sıra bukadar içkidän vardı nasıl kör sarfoş olsun, ama büün sasan aazına da almamıştı.

Vani Paşıkayı sevärdi bütün ürektän. O yoktu nicä karısının yanında baari biraz göstereyin, ani diyl kanaat oolu yok deyni. Varmıydı nicä luhusa insanı taa üstünä dä gücendirmää? Kim istärsa bu işi yapsın, Vani istemäzdi.

Eni insan dünneyä peydaladıynan gagauzların var türlü sıraları: kadeni, punuda, kumatriya. Kim ötää-beeri kendini adam sayêr, yok nasıl uşaklarına bu sıraları yapmasın.

Vani diydi küydä bitki, bu betere o, karısının küçüü olacêykan, ilerdän hazırladıydı paracık herbir adetlär için. Bu uşaan da sıraları oldu pek gözäl, pek şen. Kimsey denämedi, ani çorbacının var kahır. Vaninin nazlı zoru üreciindä saklı kaynadı. Hem neçin sä, hocma aklına gelmäzdi, sade açan tä bu işlää girärdi da kalırdı yalnızça, pek zordu kurtulmaa zeeççi fikirlerdän. İltän aklından geçirärdi uşaklarını: “Gözäl kızlarım var, - sevinärdi o, - ama tä bu canaabet Danidä (bildir evlendi) ilk uşaa artık çocukmuş. Gidip görecäm...”

Sora davranıp kendi-kendinä dardı:

- Bak sän, bän sansan tatula imişim, aalemin çocuunu gidecäm görmää... Ne, ilerdä vakıt mı yok, ne?Günnär çuvala girmede. Gelecek bizä dä kismet! – Usta topladı kendini, ani genä zor fikirlär onu elä

aldılar, da kurtulsun onnardan deyni, pak kızardı: de taftalara üfkelenmää! Ç-a-a-a-t! Ç-a-a-a-t! Urardı nereyâ lâzım, sora kleylärdi, yaldızlardı üstlerini, hem ölä kırnak alacalardı, sansan resimneri büülü bir karandaş çizmişti. Her zaman Savastioglu bu düşünmekleri ardına, işlärdi hem taa hızlı, hem özgäylän, sansan savaşırdı işlän buusun hanideki kahırını.

Geldi sıra oldu üçüncü uşakları da... genä kız, sra oldu dördüncü – genä kız, beşinci – kız! Altıncı... genä kız!

Butakım “kısmetsiz” uura dayanmak lâazım, diyl şaka. Vançu Savastioglu artık bulamadı kendinâ saburluk saklamaa kakahırını. En ilkin döşektä Paşıkaya annattı hepsini, nelär onun fikiri hem ürää üüttü bu onbeş yılın içindä. Nasıl o kıymadı sevdasını karısını acılamaa da tuttu düşünmesini saklıda, yaşadı büük umutlan. Paşika kendi dä açıkladı adamına, ani hep bu, derttän zoruydu. Bir uzun lafetmektän sora, karı-koca düştülär kayıllaa, ani umudu heptän kesmää. Bu içerdä laftan sora Savastiogluların “kısmetsizlii” artık başladıydı daalmaa sokaa da. Geçmedi çok, sokak yalancıların kimisi etiştirämedilär islehcä dillerini kaşımaa, açan ürendi maalä, ani usta İvançunun karısı, gelin Paşika artık edinciyä vakıtlıymış. Vani hiç sakınmadaan Pazar günü adamnar arasında dedi, ani eer çocuk olursa, yapacêk onu baş usta. Hem dä onun duuduu gündä aulu içindä gösterecek bir büük siir.

Geldi o gün dä çaardılar Peni babuyu. O gireceykan içeri Vani savaştı babuylaan laf harcasın, ona bişey sımarlasın, da dedi:

- Ya saatlan, iy saatlan, ihtär anam! – Açtı aazını uzatsın lafını, ama yırtışık babu, bezbelli bilirdi, ani bu laf olur olsun hem uzun hem dä boşuna da bu beterä geçti sopasını kakarak hem o kalın sesinnän sımarladı:

Yaklaşmayasınız bu içeri zerä babunun yanında katran kofası-osaat kışınızı katrannarım!

Babu istemäzdi bilsin, ani burada adamın ürää küt-küt düüler, o bakardı işinâ hem vardı taa ahtı şaka da atmaa.

Geçti üç uzun saat, onnar Vaniyâ yıldan uzun göründülär. O nesaydı, işliktä trakladırdı, ama kendi dä bilmäzdi, ne düzer. Olä! Taa tez vakıt geçsin deini. Bir dä zettli dayanmanın bitkisi geldi. Çıktı bir karı içerdän: “Çocuk!” – dedi o yavaş. Vani işitti pek açık: “Çocuk” ta urulmuş gibi oldu, attı benizi. İlktän hiç bir laf bilä çıkarmazdı, sora başladı uzun bıyıklarını kıvratmaa. Taa biraz arası geçtiynän, kafası başladı işlemää, çaardı büük kızını:

Länka, - dedi ona, - git tä çaar gelsinnär bizä İlişku hem Todi eniştenneri. Kendi dä tokat aşırı teklif etti komuşularını Lambuyu hem

Aleksiyi. Girdilär, nicä düşer butakım saatta maazaya. Çorbacı sevinmeliktän yaptı çep dipteki dolu fiçıya.

Bu fiçıyı o bildir kendi elindän düzdüydü. Taman şevk ettilär birär filcän çocuun saalı için – hop, etiştirdi, geldilär bacanakları ikisi dä, Todi hem İlişku. Onnar çaardılar Vaniyi dışarı da hızlandılar üstünä sansan bir büyük zarar yapıştı. Zoruna yıktılar erä, sora komuşuları da Aleksiyän Lambu duydular, ne isteer bacanaklar yapmaa, da onnar da çıktılar hızlı maazadan. Dördü başladılar çorbacıyı yukarı atmaa hem “Ura-a-a!” baarıp gülmää. Bu siiri bakardı hepsi komuşular hem sokaktan geçennär. Açan Vani kurtuldu şakacıların pançalarından, aldı şaraplan dolu çölmää dä başladı dökmää hepsinä tokada uuramışlara o turna gözü gibi şaraptan.

Çok türlü duvalar yaayırdılar hepsinin aazından: “Büük çocuk olsun!”, “Allah kısmettän ayırmasın onu da, anaylan bobayı da!”, “Saa olsun, saalıktan paalı yok!”, “Etişelim saalıcaklan kumatriyasına hem düününä dä!”, “Gözäl olsun, bobası gibi usta hem pelivan olsun!” (bu bitki duva karılardan kopardı) hem taa çok başka duvalar...

Ertesi pazar Vani Savastioglunun aulunda vardı taa da bir büyük siir. Çorbacı durmuştu lafında. O istärdi anılsın oolunun duuduu günü. Harman aulu döşeliydi yarım arşın kalın samannan. Bütün küyün pelivannarı toplaşmışlar yarışmaa güreşmektä. Aulun dibindä bir salkım aacında baalıydı kıvrık boynuzlu koç, boynuzlarında da baalıydı bir korafli peşkir hem bir biaz gölmek. – Bu işlär hazırdılar baaşış için – kim üsteleycek güreştä. Yarışıcılara hem siircilerä şennik yapardı muzikacılar trubalarlan, kemençelärlän, düdüklärlän, kavallarlan hem daullarlan-hepsi onbir kişi. Aul içi innemä doluydu insannan. Üç adam biaz basmalardan kollarında baalı, yapardılar orta erdä alay. Pelivannar da biri-biri aardına çıkardılar samana. Avşamadan süründü güreş. Bitkidä çıktı alaya kendi çorbacı, publika, ani var bir laf, kaydardı. Hepsi başladılar avuç düümää. Güreştä Usta İvançu büyük çalım hem kuvet gösterdi. O ensedi en bitki pelivanı da, angısının şotunda vardı beş kişi urulmuş. Bu sayılırdı, ani Vani çıktı hepsindän üstün.

- Vaniyä baaşışları! – baarırdı siircilär, - Helal güreşti! Aferin!

- Koçu Savastioglunun omuzlarınaa verin! – birazı. Bitkidä ölä dä yaptılar, nirin! – baarırdı birazı. Bitkidä ölä dä yaptılar, nicä publika istedi. Çalgıcılar çalaardı güreş avası, pelivan da koçlan ensesindä iki kerä dolayladı alayı. Siircilar baarırdılar hem hojma avuçlarını düvärdilär. Vani ortalıkta duruklandı, muzikacılar sustu, sesledi topluş büünkü pelivanı:

- Paalı musaafirlär! – dedi o, - Sizin istediinizi yaptık, şindi olur sööleyim, ani baaşışları kendimä alamaycam. Kayılmısınız onnarı verelim tä bu adama, ani benimnän bitkidä güreşti?

- Kayılız! – bir sestä cuvap etti insannar. Paçalıların Ulianı (öleydi adı o güreşçinin) çıktı ortalaa.

- Buyur, - dedi Vani diştireräk koçu kendi omuzlarına Ulianın omuzlarına, - sana o yaraşêr hem kazandın da. Beş kişi güreştä erä urmaa diyl kolay. Beni ensäamedin, ama yok zararı. Bän şindi, olmalı, sevinmeliktän pek kızgınım.

- Muzikalar çalardılar sofraya avası alayda da artık gezärdi Paçalıların Ulianı. Bu pelivana da sırcılar çok avuç düümesi baaşladılar – bu sayılırdı kayıllık, ani o diyl büün taa aşaa güreşçi Savastioglu. Ulian bölä nicä var, koç ensesindä, peşkirlän hem gölmeklän baalı, yolladı evä Muzikacılar onu tokadadan geçirdilär, insannar da başladılar daalışmaa. Siir butakım bitti. İvan Savastioglu adanmış lafını tamamnadıydı. Bu beterä, bezbelli, uykusu da o avşam olduydu pek raat. Kalırdı saa-sem büütsün oolunu hem, nicä koydu nietinä, yapsın onu da baş usta.

* * *

Up-üülen zamanı. Bir çiftçi insanın içersi. Patlar üstündä papur hasırlar, erlerdä pol topraktan. Bu içerin erlerindä toz içindä yuvarlanırdı belindän sakat bir uşak. Bez-belliydi, ani uşak ıçıranı hanidenkiydi. Onun acıları geçmişti, ama çocuk ayaa kalkmazdı. Kaç yıl oldu bu uşaa anası bolnişa kapularında gezdirer! Alışmanınsaydı öbür ucu görünmüzdi baari. Şindi Paşi gelip şükür edärdi, ani baari baarmêêr acılardan, da onun var kolayı işä gitsin, kazansın bir parça ekmek öbür üsüzlerä. Edi uşaklan Paşi kaldı dul da tä artık dokuz yıl ölä yaşêr. Bu en küçüe uşaa – Miti, karıyı heptän bıktırdıydı.

- Baari geçinmedi dä zeetlämesini kendini dä, bizi dä, - aklınca butakım düşünärdi uşaan anası. Sora kendi dä korkardı bu prost fikirlerdän hem dä günahtan. Paşi onbeş yıl bekledi çocuunu olsun. Gelirmiydi onun aklına ozaman, ani bu paalı cana o beterä edecek? Falcıyca ona bu işleri sööläydi, tükürüp üzünä dä kuvacêydi. Ama tä ne günnär geldi! Adamı saakan gelip Paşika bilmüzdi, ne o zor, bu dokuz yılın içindä sä zorlar onu yaptıydılar sert hem fena: ani evel yoktu bir hayvana da urduu, şindi kendi uşaklarını fişkannan düvärdi, kızları işä

koulardı. Onnar da, zavalılar, kendileri savaşırdılar yardım etsinnär analarına. Ama kız hep kız. İki Lena hem Oli onsekizi doldurur-doldurmaz kaçak gittilär dä kurtuldular. Paşiyi taa da çok bıktırmaa başladı bu en küçüü, Miti. Karıyı şindi büyük korku basardı: sanırdı, ani birin-ikin kızlar hepsi evleneceklär, ama o kendisi ihtârlıkta yalnızça kalacêk düünmää bu kusurluylan ölüncä...

Kaç kerä gelirdi iştan Mitiyi bulurdu erdä, yuvarlanarak gezmiş içerlerini herersini. Duvarlar, kapular, erlär-salt alaca dolu. Kömür parçacınnan, yaki bir sivri çiviciklän, yada kimär kerä elä geçirip bir parça tebeşir, bılaştırdı hererciklerini. Mamusu saklardı bu uşaktan herbir işi, neilän vardı nicä çizip alacalamaa. Ama ertesi günü enidän bulurdu erleri risimni hem duvarları da çizili. Zavalı karını bişey görünmâzdi gözünä, bakmazdı, ani sakat, basardı fişkanı...

- Dangkalak, - dârdi Miticää, - yok aalemin uşakları gibi uz durasın. Ne kanara annêersın bu çizmektän? Taa bir kerä tutarsam, yollaycam dilenmää, baari görmeyim... Miti pek saburluydu, fişkan haşlardı ölä da taa pek alışılmadık ıdırannarını, ama o baarmazdı, sade gözçezlerindän tolu gibi yaşlar kendileri akardılar. Paşinin ortaca kızçazdı, Nadika aalayrak kurtarırdı Mitiyi mamusunun elindän.

- Mamu, mamucuk, dur! Urma Mitiyâ, ur taa ii bana, nekadar isteersın, ama onu brak. O, zavalı, etmeer mi, nekadar zeetli?

Paşi işittiydi bu lafları bir parça uşaktan, kaçırardı elindän fişkanı. Kuvedi kesilirdi, düşärdi üzü koyunu hayatta yastık üstünä da aalardı, aalardı... Taa genä Nadi gelmeyincä da kaldırmayınca onu yastıktan.

- Uslan, mamu ne fayda aalamaktan? Tä, bän sana yardım edecäm, buyur bana, ne iş lâzım yapmaa.

Paşinin bu kızçaazı pek cana yakın bir uşaktı, bobasına benzärdi. Lafları da, bakışı da sansan pak Vaniydi, tıpkısı onun kafasını koparmış... Zeetli karınıp aklına gelirdi adamı: "Bänim baş usta!", "Oolum da usta oolacêk!" Sansan gözlerinin önündä uçardı o gün, açan bu çocucaa, Miti, dünyä geldi. Ne kısmetli hem ne kısmetsiz güneş! O luhsaydı, içerdä patta yatırdı. Açan Pençereyâ attıydı gözünü peydalandıydı yukarı adamı." Ne olsun bu?" Uduydu gözlerini yumuruklarınan: "Beki bana görünmää başladı, beki bän diyelim kendimdä?" Baktıydı taa islä: genä yukardan aşaa düşer... Bir aşaa, bir yukarı. Aulda baariş, gülüş...

- Sora Peni babu söölediği:

- İlişkuylan Todi atêlar bacanaanı yukarı, çocuu var deynä.

Paşinin başlardı kafası acımaa, istärdi genä başlasın aalamaa, ama etecek, nekadar o yaş döktüydü, şindi aklına getirmeklärilän uslandırdı

kendini”. Tä, taa bir gün, ani yoktu nasıl silinsin aklından: Pazar günü, harman aulunda güreş... Vani koçlan sırtında alayada gezer... E sora ne? Sora genä unudulmaycêk iş – cenk! İnsan iicilär, Gitler hem Antonesku... Tä kimnär bozdu yaşamayı”, - sayıklardı Paşi. – Uslu dünneyi ateş içinä attılar. Yansın diri kendi, kim onu enidän çekettirmää eltenecek!Dili kurusun hem gözleri fırlasın, kim enidän cengi kızıştırmaa istee! – betfa betfa üstünä basardı karı, angısını kahırlar hem zorlar may-may düşürmüştürlär mezar boyuna.

Taman küçücük Miti yaşını doldurduydu, açan aula üüştü candarlar, on kişi taman tüfeklärlän. Çaadılar odamını, Vanii, işliktän da başladılar sormaa:

- Şindi cenk gider, var mı haberin?

- İşiderim gidärmış, - yaltımına gitti Vani, savaşarak kavga kaldırmassın. O başka türlü istärdi lafetsin bu gözündän çıkık hırsızlarlan, ama şindi diyldi eri. Tabietçikleri dä buuraların öleydi: sade bakardılar, kimä ilişmää.

- İşidersin, serssem maymun, ama evdä yuvalanêrsın, aalem dä kan döksün, - baardı candarların biri. Obürlär da nicä hor türkü çalmaa çekeder, ölä birdän giriştilär süümää: kruçile, dumnezeule, biserika, paştile... hem taa ötää dooru kırk türlü mêtılär.

Vani dä diyldi o korkak bölüündän, gördüynän, ani bunnar süümäklän çekettirdilär, bakmadı, ani onnar on kişi tüfeklärlän, kendi dä çevirdi kürkü tersinä:

- Benim aulumda, - cuvap etti kesenkes çorbacı, - süümää olmaz. Tä uşaklar işider, bu bir, ikinci dä – kimin var zeedä kanı hem yok başka işi, ko döksün onu cenktä. Kim cengi çekettirdi o da düüşsün. Benim kimseyä zararım yok. Var bir içer dolusu uşam, bakêrım onnarı.

- A-ha, sän taa da padişaha karşı söölersin, eşek! – Hızlandı candarların şefi Vaninin üstünä, yumuruunu burnusunun önündä gezdireräk.

Vani üfkedän bilmäzdi näpsın, benizi sarardıydı, yumurukları hem dişleri sıkılıydılar. Hazırdı, öbürlär “gık” deincä, şefi yas-püs etsin, ama dayandı da sade sordu:

- Ne bän söledim sizin padişahınıza karşı?

- Hayvan, bizim padişah senin dä padişahın, boule! Bilmeer, ne karşı söylemiş. Yapêr kendini “Mortın popuşoy”... Padişah çekettirdi cengi furerlän bilä, - başladı şef soka-soka annatmaa bu kalın kafalıya”, - bizi seninnän bolşeviklerdän kurtarmaa deyni, prostule!

- Bizä dä sordular mı bu “sarp” işi çekettireceykana? – sordu zevkleneräk, domnu şefa bu “annamaz kalın kafalı”.

- Domnule şef, bu diyl ahmak, bu kara sır bolşevik! – baardı iki candar birdän, savaşarak büyük köpää önündä üzlücä çıkmaa. Onnar hızlandılar Vaninin üstünä, ama o direk gibi durardı hiç ne gözünü kıptı, ne dä bir adım geeri yaptı.

- Yazın proçes! – izin etti şef dişleri arasından, yalabıdarak kuduz gözlerini.

Yazdılar, çizdilär dä dedilär, yarına hazırlasın torbasını. Yollaycêklar onu padişahın adından konçentrareyâ.

- Gitmeycäm, - dedi ayın-açık Vanii hepsinin üzündä. Benim var edi uşaaam, onnarı kim bakacêk?

- Gidecän! – Baardı bir öküz sesindä şef hem sıbıttı Savastiogunun gözlerinä bir eşil kiät. – Yarına gelecez, hazır bulalım!

Bu laftan sora hepsi candarlar çıktılar auldan. Vaninin ürää heptän kırıldı. Paşika başladı aalamaa hem adamına akıl vermää.

- Bän deycäm, Vane, gidäsin. Git, işleycän bir ay-iki sora beki düzelcek ortalık ta genä gelirsın, saa-sem uşaklarına kauşursun. Bu zulum duşmannar var nasıl sana bir zarar yapsınnar, - deardı karı.

- Gitmeycäm, - genä dedi Vani, neçin ki onnar almêêrlar sıradan, insin ayırêrlar. Açan gidecek primarin güvesi hem notarin hısımnarı, ozaman bän dä lafsız gidecäm...

Bu fikirlän Vani yattı dinnenmää, torbasını hazırlamadı, ama uyku onu tutmazdı, yuvarlandı döşeendä may sabaadan. Ertesi günü, ölä ekmek iimindä, köpää saldırdı iki candar. Gelmiştilär almaa Vaniyi konçentrareyâ. Savastioglu çıktı üfkeli dä dedi onnara, taa tez sauşsunnar.

Zulumnar gördülär, ani iiliklän alamaycêklar Vaniyi: biri hızlandı tutmaa onu kolundan. Ama Vani hazırđı bu işä. Kendi eski güreşçi, saat serpti candarı erä. Bu arada öbürü, ne kuvedi varsa, geeridän çaktı Vaniyâ bir şamar, angısı doldurdu üfkä papurkasını aazından.

- Ah, sän ölä mi? – dedi o dişlerini gıcırdadarak. – Başladınız unutmama, ani bizdä şamar paalı çıkêr!... Çemrek, Usta İvançu, sekundanın içindä yoldu, erdä serpili candarın tüfeeni da hiç ikilämedään, ateşetti!

- Na sana! – süzdü Vani dişleri arasından, - üüren şamarlan urmaa, - candar biçilmiş gibi düştü erä ölü.

Döndü Vani çeketmişkän, öbürünü da asıllasın, ama o etiştirmişti kalkmaa da artık nicä bir köpek aulu atlardı: ateşetti onun da aardına, ama-boşuna... O, doldu paçalarlan, süpürdü posta.

Savastioglu kendi dâ üfkedän hem dalgalı duygulardan bimbiaz olmuştu. Tüfek ilindä girdi içeri: uşakları aalardılar, karısı korkudan hayırsız olmuştu. Boba uslandırđı hepsini.

- Canavardı kolverdiynnän dadansın sürüyä, - dedi o, - birtaan hepsini koyunnarı taşırmış. Hırsızlara yok neçin baş iilitmää. Bän adamım, ama diyelim onnarın oyuncaa. – Öptü İvançu uşaklarını karısını, dedi korkmasınar. – Kendim bän sauşacam evdän birkaç vakıda. Bu gelmä “çorbacıların” belli, ani tepeleri delik. Çok vakıda diyil onnar bizdä. Tezdä rus gelecek...

* * *

Bu işlär delirttilär postu hem Bukureştä da kalkmıştı poträ. Küyä başladı gelmää Prutun ötäyanından “yardım”. Vaniyi aarardılar delik-delik. Ertesi günü yazdılar, ne var aulda hem içerlerdä. Aarardılar Vaniyi tavannarda hem samannırlarda, otluklar içindä. Tutup kapadılar hem yolladılar konçentrareyä hepsini “şüpelileri”, sayılêr, kimi duyardılar, ani azetmeer faşızmadan.

İki aftadan sora, sansan biraz oortalık sus olduydu, bir dâ işidildi, ani Kumluk baalarında candarlar sarmış bir eski bordeyi da Vani Savastiogluyu tutmaa savaşıırken, urmuşlar kurşuna. Taa işidildi, ani Vani iyliynnän – kolayınnan verilmemiş, tüfeklän elindä karşı koymuş. Taa iki candar öldürmüş hem şefi da kolaylamış, angısı şindi bolniçada kannan buuşurmuş...

Butakım, gelin Paşı kaldı dul edi uşaklan. Duşmannarın kurşunu Vaniyi öldürdü, Paşinin dâ can erindä yara yaptı, edi dâ uşak üsüz braktı. Ama raametli Vaninin bir lafı doru çıktı: tezlää front etişti Moldavieyä, kalmadı tarafımızda bir faşist bilä. Hepsi duşmannar kabuletilär kabaatlarına görä ceza. Sade Paşiyä pek zordu kalabalı bakmaa bu bozgunculuk cenk vakıtlarında, yoklukta.

Bundan başka zeetli karının başına geldiği taa bir görünmüz bela. Boşuna laf kalmamış: “İplik incä erdän koparmış”. Dört yaşında biricik çocucaa, Miticik, uşaklarla oynarken, düştü bir derin kuyu içinä da kırdı belini iki erdän... Bu mu etişmäzdi Paşiyä?...

Yoktu ne yapmaa, bu zarardı da gaarip ana atardı cengin üzerinä. Saa olaydı uşakların bobası, kalmaycêydi onnar yalnız, olmaycêydi zarar. Cenk... – başı cendemä! O her kezä getirdi işidilmedik hem görölmedik zorlar, herbir içerdä vardı birär aalayyış.

Paşı sıkıp dişlerini dâ savaşırdı ensemää zorları. Saa olsun rus soldatları, aldılar Miticii kırık bellän kendi asker bolnişalarına. Orada uşak iki ay gipsada yattı. Sora geldi evä. Asker bolnişası gitti ileri frondun aardına. Uşak kalmıştı zabun payak gibicä. Braktı soldatlar yılaç hem dedilär islä doyumaa onu, ama evdä etişmäzdi imelik... Taa biraz ortalık doorulduynan geldi küyä doktorlar, onnar yolladılar Mitiyi sanatorieyâ iki yıla. Da tä şindi evdä duvarları çizip yazdırdı, erleri alacaları... Paşiyâ zorlar artık pek aar gelirdilär. Sanırdı, kalksa adamı mezardan, o kendi dâ enidän duvacêk, genä olacêk niceydi ileri bir gözäl hem milayım karı. Buncak yıl artık olduydu, o taa uşaklarlan bir kerä oturup gülüp sevinmediydi bişeyä. Yaşamak insanın üreeni taş gibi yapmıştı.

Aftalar, günnär hem yıllar geçip gidärdilär sansan hiç gelmemişlär hem hiç gitmemişlär. Miti azbuçuk ayaklandıydı da başladı makaklarlan gezmää. Şkolanın direktoru gördü uşaa da dedi:

- Çocuk sakat, ama şansora on yaşını doldurêr, kolver sürüneräk gelsin şkolaya. Gel-git vakıt, o kuvetlän bakınmaycêk, ama kiat bildiynän, yazmaklan kazanır kendinâ bir parça ekmek.

Başladı Miti gitmää şkolaya, pek beendi ürenmeyi. Pionerlär onu koltuundan tutup götürdülär şkolaya sabaylan, üülendän sora da getirdilär evä. Tezlää eni üredici Dmitriy Savastioglu, gösterdi kendini, ani o yazmaklan okumaktan kaarä, pek sever resim etmää hem bu işi ölä becerer, sansan onu birisi maasuz üretmiş resimnesin. İkinci klasta artık hazırlardı stengazetaları diyl sade kendi klasına deyni, ama bütün şkolaya da. Taa sora Miti oldu şkolanın baş resimcisi. Belliydi, eni uşakta var büyük vergi...

* * *

Geçtiydi irmi yıl, nezamandan çıktı ürenmäk uurunnan Vulkanestän Usta İvançunun kusurlu oolu. Çok su aktı ozamandan beeri Kagul deresindän, ani Vulkanest küysünün orta erindän geçer, çok hızlandı ileri bizim Sovet Vatanımız...

Bän girdim Vulkanest rayonun Kultura evinâ, görmää büünkü Moldaviyanın üüsek resimcilik iskustvosunu, ani siirä çıkarımıştı burada. Büyük sölämeyim, ama yanılmaycam, dârsim ki, vardı ne görmää.

Zallar doluydu insannan. Bän ilerledim bir duvara, angısının önündä vulkanestlär çok duruklanırdılar. Duvarın yukarsında yazılıydı

kartinaların teması: “Bucaklılar kommunizma yolunda...” Bu duvarda vardı bir irmi yaratmak, hepsi dä, istär-istemäz, gözünü tutardılar. Kimi sırcılar tanıdılar duvarda kendilerini. Benim bakışımı durguttu bir bez, angısında boyalar okadar uügün erleşmiştilär, ki därdilär duruklan. Bu kartinanın adıydı “Anam”. Büük duygu uyandırardı o. Karının üzü, elleri, gözleri sansan annadırdılar bir uzun meraklı poêma. Belliydi, ani kartinada insana yaşamak diylmiş feslen kokusu. Taman geçeceydim ötää siiretmää başka kartinaları, birdä, yaklaştı bu “Anam” kartinayı görmää bir babu. O geldi bastonuna dayanarak. Üstü giimniydi kırnak, ama eski gagauz modasında. Yaklaştıyna koydu gözlüklerini. Bän braktım kalan vıstavkayı da bakardım babuya. Neçinsä, bir fasıl göründü bana bu insanın duruşu. O bir çekindi geeri, bir genä yaklaştı, sora baktı yukarı, ne yazılı hepsi kartinaların üstündä, sora yoruldu da oturdu bir alçak divancık üstünä, bu önümüzä kartinadan göz almazdı. Bir çala, denedim, ihtärın benizi diyşildi, sora çıkardı cebindän basmasını da başladı silmää yaşlarını, taa sora o artık seslän aalardı...

- Bän dayanamadım da sordum:

- Ne, babu, zorunuz mu oldu?

- Yok zorum, çocuum, - bir nedän sora cuvap etti insan.

- Neçin aalêrsınız?

- Yok nasıl aalamayım, uşam, aalêrım hem sevinmektän, hem zorları aklıma getirmektän. Benim vardı biricik oolum, kusurluydu, kimsey umutetmäzdi, ani o saa olacêk. Şindi alıştı, hiç demeycän, ani nezamansa kusuru varmış. Bu duvarda katinalar hepsi onun yarattıkları.

Büünkü gündä Miti anılmış hudojnik. Baktım taa kuşku önümüzä kartinaya, altında gücülä, belli-belersiz mor bukvalarlan yazılı D. Savastioglu....

Babu genä sildi basmasınınan yaşlarını da annattı tä bunnarı, nelär okudunuz...